D. TOMESCU.

MOMENTE DIN LUPTA NOASTRĂ

Editura „Indreptării", Foaia Partidului Naţionalist-Democrat din Mehédinţi.
Tipografia I. G. BEJAN, T.-Severin.
— 1914. —

1 LEU.

D. TOMESCU

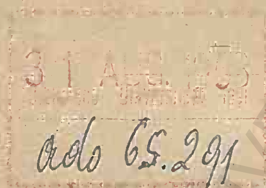

Momente din lupta noastră

TURNU-SEVERIN
TIPOGRAFIA IANCU G. BEJAN.
— 1914 —

31 AUG.
ado 65.291

Afirmarea partidului naționalist

In fața celor două partide istorice se ridică astăzi printr'o strălucită mișcare de biruință, un al treilea partid politic: *partidul naționalist-democrat*. Această bruscă ridicare se îndeplinește prin voința societății românești, prin câtă voință liberă poate să fie în societatea noastră românească. Prin voința societății, zicem, și nu prin combinații și prin jocuri abile. Nu prin combinații,—și d-v. știți prea bine ce înseamnă combinație politică: dizidență, fuziune, cartel, colaborare, — nu prin combinații, deci, pentrucă mișcarea naționalistă nu e o mișcare plămădită în cluburile politice din București și impusă apoi M. S. Regelui prin obrăsnicia nemărginită a unei cohorte de hămesiți, ci prin țara conștientă, prin țara pe care încă n'au izbutit s'o înghită apele negre ale politicianismului român, prin această țară *neconfiscată* se ridică astăzi al treilea partid politic: partidul naționalist-democrat. E partidul care s'a coborît mai mult în adâncimile acestei societăți, pentru ca să se ridice apoi la suprafață, târînd după el armata celor mai strălucite puteri morale. Biruința lui în ceasurile acestea înseamnă afirmarea îndrăsneață a unei țări care vrea să se miște, nu pentru patimile și pentru interesele

tuturor nulităţilor din cluburile politice, ci pentru apărarea neîntreruptă a necesităţilor noastre naţionale.

Sunt câţiva ani decând mişcarea naţionalistă asediază corpul bolnav al politicianismului, îngrămădind în jurul lui, printr'o harnică luptă răbdătoare, toate forţele morale care se puteau culege din cuprinsul acestei societăţi. Se părea că ducem o luptă temerară, o luptă menită să se încheie printr'o desăvârşită capitulare. Alegerile din urmă însă ne-au dovedit cu prisosinţă că în jurul politicianismului se înnalţă şi creşte tot mai mult o ţară nouă, o ţară conştientă, o ţară care înţelege să-şi orienteze mişcările după indicaţiile propagandei naţionaliste. Răzimaţi pe această ţară, vom duce şi mai departe lupta noastră până în ceasul în care politicianismul va fi silit să îngenuncheze definitiv în faţa noului suflet biruitor.

Un partid politic e o fereastră deschisă prin care o societate trebue să vadă mai bine, şi astăzi s'a dovedit pe deplin că fereastra prin care se poate vedea *mai bine şi mai mult* în lăuntrul necesităţilor noastre naţionale, e partidul naţionalist-democrat.

5 Noembre.

Partidul tachist, al treilea partid

O mare durere stăpâneà în această ţară până mai acum câteva zile. Din pricina ei, un oftat răsunător se ridica din fiecare colţ unde se găseà o mişcare omenească. Ţăranii se cam scârbiseră de muncă, meseriaşii svârliseră uneltele la o parte, negustorii părăsiseră taraba, preoţii zăvorâseră uşile la altare, clopotele amuţiseră, dascălii nu mai cântau în strane, funcţionarii dezertaseră dela ghişeuri, de pe catedre nu mai porneà cuvântul plin de înţelepciune al profesorilor noştri, studenţii nu mai cercetau adevărul cuprins în slova cărţilor, pe scenele teatrelor niciun gest şi nicio atitudine, frumuseţea nu mai coborà în versuri, ziarele încetaseră, pe uliţi nu mai umblà nimeni. Şi toate astea din pricina unei singure dureri: M. S. Regele nu voià să recunoască şi existenţa unui al treilea partid, — partidul conservator-democrat. „Adevărul", mai ales „Adevărul", căpătase o înfăţişeare foarte mohorîtă, şi fiecare articol din pagina întâia era cuprins de îndurerare până la cea mai din urmă literă, numai şi numai pentrucă M. S Regele nu se îndupleca să recunoască existenţa şi celui de-al treilea partid: partidul conservator-democrat. Şi această neînduplecare a M. S. Regelui, căutà „Adevărul"

să ni-o înfăţişeze ca o atitudine politică derivată dintr'un principiu menit să tiranizeze multă vreme toate mişcările politice din ţara noastră: *principiul celor două partide.*

Astăzi, dimpotrivă, un val enorm de bucurie se ridică de pretutindeni. Oftatul de-acum câteva săptămâni a dispărut şi în locul lui se înnalţă triumfător un strigăt de cea mai adâncă uşurare sufletească. Ziarele tachiste şi-au descreţit fruntea, paginile „Adevărului" s'au înseninat, oamenii au început să umble din nou după treburile lor, şi viaţa se desfăşură parcă mai plină supt imboldul energiilor tachiste: M. S. Regele, primind formula unui guvern de colaborare, a recunoscut existenţa unui al treilea partid, — partidul conservator-democrat.

Am râs când i-am auzit oftând şi-i plângem când îi vedem acum bucurându-se. Oftatul lor era o stratagemă, iar bucuria lor de astăzi e o durere deghizată. Oftau atunci pentrucă nu puteau să râdă şi râd astăzi pentrucă li-e ruşine să mai ofteze

Partidele nu sunt construcţii oficiale închegate supt perdeaua unui tron regal. E un adevăr acesta pe care ni-l strigă în urechi întreaga alcătuire a societăţii moderne şi nu înţelegem cum de-a putut „Adevărul", din dorinţa de-a impune o aventură politică, să insinueze că M. S. Regele s'ar fi amestecând în procesul de afirmare al cutărui sau cutărui partid.

Un partid se plămădeşte în adâncimile societăţii şi existenţa lui înseamnă conştiinţa deplină a unui grup de interese sociale şi tendinţa de-a orienta mii de suflete în sensul acestei conştiinţi. Partidul prin urmare, înnainte de a însemna o sumă de oameni, înseamnă viziunea sigură a realită-

ţilor de astăzi şi prevederea fără greş a realităţilor de mâine. El e forma organizată prin care luptă necesităţile esenţiale ale unei societăţi, e organul de funcţiune politică pe care o societate şi-l creiază singură pentru a răspunde *la timp şi în mod precis* unor profunde necesităţi naţionale.

Ridicat în mijlocul unei naţiuni, partidul e *o şcoală* prin care se perindă generaţiile, e o putere care îndeplineşte funcţiunea unui mare elaborator de orientări sociale, având datoria să lupte neîntrerupt, chiar dacă e silit să ducă această luptă dintr'o opoziţie prelungită. Judecând aşa, suntem în drept să ne întrebăm, acum: M. S. Regele s'a găsit, într'adevăr, în faţa unui al treilea *partid*? Adică: gruparea d-lui Tache Ionescu poate fi ea învrednicită cu numele de partid politic? E cu putinţă, ne întrebăm, ca un grup de oameni strânşi în pripă în jurul unei ambiţii, chemaţi prin mii de făgădueli şi ţinuţi la un loc numai prin acea inferioară coeziune pe care-o poate da mirajul Puterii, — e cu putinţă oare ca un asemenea grup improvizat să primească aşa de uşor numele de partid politic? Cum, adică? Din masa cea mare a politicianilor rupi un mănunchi de oameni, pui ambiţia ta să se pitească la spatele lor, şi ai cutezanţa să crezi că ai întemeiat un al treilea partid politic. Şi, mai ales, ai cutezanţa să afirmi lucrul acesta, — când? — după ce dumneata ai stat câteva luni la tocmeală pentru înfăptuirea „concentrării“ şi după ce ai fost silit să primeşti formula unui „guvern de colaborare“ numai ca o combinaţie de tranziţie în vederea unei apropiate „concentrări“? Şi, totuşi, ai un partid? Va să zică: un picior îl ţii înfipt în terenul şubred al unei aventuri pe isprăvite, pe celălalt îl propteşti în

ideia unei apropiate concentrări, iar la mijloc mişună cu mişcări ameninţătoare miile de făgădueli pe care le-ai sămănat în calea partizanilor, şi, cu toate astea, mai cutezi să spui că ai întemeiat un partid politic, şi încă unul recunoscut de M. S. Regele? Dar M. S. Regele n'a recunoscut un partid, ci a încercat numai să alăture o inutilă fracţiune vagabondă de tulpina întregului din care se desprinsese. Pentrucă un partid e produsul organic al unei societăţi. El se naşte, se desvoltă şi se afirmă prin societate, şi *numai prin societate.*

8 Noembre

Păziți, că evadează țara!

O țară întreagă a stat până acuma închisă între scoarțele enorme ale *registrului electoral.*

O țară întreagă nu s'a putut mișca și n'a putut vorbi, pentrucă sufletul ei a fost îngropat de politiciani în registrul acela unde fiecare pagină înseamnă un picior brutal așezat pe grumazul demnității cetățenești din România.

O țară întreagă a putut fi până acum purtată în carnetul imoral din buzunarul politicianilor, alături cu polițile și cu hârtiile care cuprindeau mii și mii de socoteli suspecte.

Ridicat, prin urmare pe negrele coloane lungi ale imoralității politice, *registrul electoral* a stăpânit și a dictat într'o societate în care cetățeanul nu mai înseamnă de mult *o conștiință luptătoare*, ci numai *un nume mort* înscris în paginile chemate să distrugă pe nesmțite ori și ce tendință de emancipare a milioanelor de suflete terorizate.

Și iată c'am ajuns, mult mai repede decât s'ar fi crezut, să vedem și minunea cea mare. Alegerile din urmă ne-au dovedit că țara aceasta poate să fie, nu numai a posesorilor de registre electorale, ci și a oamenilor, a *puținilor* oameni purtători de ideal.

Partidul naţionalist-democrat, fără să se razime pe vechile procedeie ale celorlalte partide, a realizat o biruinţă a cărei semnificaţie nu poate fi decât aceasta: *însăşi ţara doreşte să fugă de supt tirania ucigătoare a registrului electoral.*

Şi va veni o vreme, când d. Alecu Bădărău, cunoscut ca posesor al celui mai puternic registru electoral, se va găsi în faţa unui dezastru imens. D. Alecu Bădărău va deschide odată şi-odată registrul făcător de minuni, va ceti fiecare pagină de sus până jos, şi va vedea cu durere că *ţara a evadat dintre scoarţele imorale.* Va chema atunci pe d. Paul Brătăşeanu, şi-i va zice: Ia vezi tu, Păvlică, poate că ai ochi mai buni: mai este ţara în registrul nostru? Şi se va uita şi d. Păvlică Brătăşeanu, va răsuci registrul în toate chipurile şi-l va scutura cu putere, până ce va primi dureroasa încredinţare că ţara a evadat. Va chema apoi pe d. C. Rădulescu Motru şi-l va ruga cu lacrimi în ochi: Fii bun, te rog, şi cercetează-mi registrul ăsta. Sunt câţiva ani decând caut ţara şi n'o găsesc. Şi d. Rădulescu-Motru îşi va înţepeni ochelarii pe nas, se va adânci într'un studiu cât se poate de riguros, şi va trebui în cele din urmă să mărturisească d-lui Bădărău cruntul adevăr: Coane Alecule, am întrebuinţat toate metodele mele de cercetare şi-mi e peste putinţă să găsesc ţara pe care o cauţi dumneata. Şi aşa, rând pe rând, se vor convinge politicianii noştri că ţara a evadat din registrele lor electorale şi s'a refugiat în cartea cea nouă a noului ideal politic, în care stă scris, *nu câţi copii are alegătorul, ci câte nevoi are naţiunea.*

Această carte va înfăţişa mâine toate puterile morale ale unei ţări, care va fi izbutit să evadeze la timp, dintre scoarţele imorale ale re-

gistrului electoral. Vor încerca atunci politicianii să se apropie de ea, dar nu vor putea s-o deschidă. Nu vor putea s-o deschidă, pentrucă mânile lor pătate nu s'au priceput niciodată să scrie în ea rândurile acelea de foc prin care se creiază posibilitatea morală a unor vremi mai bune.

15 Octombre

Un eliminat: Petre Carp

In mijlocul politicianismului cu tremurări de gelatină, ani de-a rândul a stat înfiptă şi o colţuroasă fărâmă de granit. Oricine a cutezat să-şi mâne barca prin apele vieţii noastre politice, a trebuit să înconjoare cu multă grije punctul acela cunoscut de toţi vâslaşii, unde stăteà înfiptă, într'o atitudine sfidătoare, colţuroasa fărâmă de granit. Era un punct de orientare aruncat în mijlocul unui haos de elemente sburdalnice. Toate pasiunile, toate ambiţiile şi toate poftele nestaşnice au alunecat pe lângă această dârză bucată de granit şi au fost silite să se *îndepărteze* spre locurile unde puteau să întâlnească mai multă siguranţă.

Aşa vedem astăzi pe d. Petre Carp: o acumulare de energie şi o acumulare de dispreţ pentru toate câte se mişcă în preajma d-sale. Dintre bărbaţii cari au întreţinut viaţa noastră politică mai nouă, e singurul spre care s'a îndreptat mai multă admiraţie şi mai puţină iubire. N'a fost iubit d. Petre Carp. Politicianii nu l-au iubit, pentrucă prezenţa d-sale în mijlocul lor a însemnat totdeauna ameninţarea neîntreruptă că luptele noastre politice se vor moraliza, iar ţara n'a putut să-l iubiască, pentrucă a stat prea departe de

ea, pentru că a fost pururea un om izolat, închis într'o pojghiță de dispreț. Toată viața parcă n'a avut altă preocupare decât să elaboreze cantități enorme de dispreț pe care le împrăștiă cu o nesfârșită voluptate peste oameni și peste lucruri.

Dar a fost admirat. Mulți l-au admirat pentru că au văzut în d-sa un element pitoresc menit să dea oarecare farmec vieții parlamentare prin gesturi și prin glume. Cei mai mulți însă l-au admirat pentrucă a fost singurul om pe care apele politicianismului n'au putut să-l înghită. Avem siguranța deplină că în sufletul acestui om izolat s'a mișcat multă vreme dorința puternică de a coborî un pic de moralitate în viața noastră politică și că într'o anumită clipă a trebuit să primească dureroasa încredințare, că în luptele politice nu poți să străbați atâta vreme cât porți cu tine o năzuință superioară. Din clipa aceia, d. Petre Carp s'a închis în sine, mulțămindu-se doar să-și svârle dispreţul în toate părțile. Deabia acum, în urmă, s'a hotărît să intre într'o luptă mai energică îndreptată pe față împotriva politicianismului. Toată lupta d-sale însă s'a mărginit la câteva gesturi admirate pentru partea lor pitorească, la două cuvinte cu răsunet care au fost rostite de atunci de mii de ori, și la trei sau patru discursuri parlamentare în care ne place să vedem strigătul sincer al unui om copleșit de mediul politicianismului român. D. Petre Carp a fost învins. A fost învins, pentrucă politicianismul trebue atăcat, nu dinnăuntru, ci dinafară.

Oricâtă genialitate ai cuprinde în tine, ea e osândită să se frământe în deșert, dacă în spatele ei nu ai știut să mobilizezi o națiune întreagă.

Și d. Petre Carp a fost „o genialitate stearpă“,

pentrucă nu s'a hotărît niciodată să-şi razime geniul pe puterile societăţii româneşti. Dacă ar fi ştiut să trezească această societate şi să-şi facă din ea un aliat conştient pentru lupte politice determinate de interesele ei, atunci, fără îndoială, politicianismul român ar fi primit cea mai puternică lovitură.

Astăzi, d. Petre Carp s'a prăbuşit aşa cum se prăbuşec eroii prea încrezuţi din dramele lui Ibsen. Politicianii l-au eliminat fără milă, vrând să se scape odată de această răsleaţă fărâmă de granit de care erau nevoite să se izbească întruna atâtea pasiuni şi atâtea pofte nemăsurate. Nimeni nu-l plânge şi nimeni nu-l doreşte. Sunt două săptămâni de când numele d-sale a pierit din coloanele ziarelor noastre politice. Şi viaţa politică se desfăşură mai departe. Sē desfăşură cu aceeaşi cinică indiferenţă ca şi după retragerea forţată a d-lui Dimitrie Sturza.

Iar undeva, departe, în singurătatea unui castel de moşie, bătrânul eliminat va murmura printre dinţi: m'au gonit gugumanii, şi va începe să înţeleagă adevărul, că omul cel mai tare nu e cel mai singuratic, ci cel mai *reprezentativ*.

1 Februar

Rectificare în läuntru!

Publicul din România pare a fi foarte îngrijorat la gândul că n-o să ne alegem cu nimic după urma războiului din Balcani, decât doar cu umilința de-a avea în preajma noastră o Bulgarie înfășurată în prestigiu, o Bulgarie care a știut să-și lățească teritoriul printr'o vitează mișcare de armate. Și îngrijorarea aceasta se întinde din ce în ce mai mult, străbătând până și în sufletele cele mai liniștite. Din pântecile pretențios al „neutralității" noastre, au răsărit acum, când războiul e pe isprăvite, o puzderie de eroi improvizați cari se întreabă: dar noi ce luăm? La început, eram cu desăvârșire siguri că nouă ni se va da cadrilaterul, ca răsplată pentru neutralitatea noastră față de război. Acum însă am mai tăiat un crâmpei din pretențiile noastre de *eroi neutri* și suntem gata să ne mulțămim fie și cu o simplă rectificare de graniță la sudul Dobrogei. Nu de altceva, dar știți, ar fi rușinos, zic diplomații noștri, ca România să nu se aleagă și ea cu ceva după urma unui război așa de fecund pentru popoarele din alianța balcanică. Iar dacă nu vom izbuti să căpătăm nici cel puțin o rectificare de graniță, înțelegeți ce cumplită desnădejde se va lăsa atunci în sufletul viteaz al eroilor nerăsplătiți din Ro-

mânia! Şi se pare că nu vom căpăta rectificarea, nici cel puţin rectificarea, pentrucă de cadrilater nu se mai vorbeşte de loc acum când trimisul Bulgariei, d. Daneff, a trecut pe la noi aşa de grăbit şi, mai ales, aşa de mut. Şi pentrucă se pare că nu vom căpăta nici măcăr rectificarea, publicul din România geme cuprins de cea mai adâncă îngrijorare, iar politicianii au şi început să scoată în evidenţă lipsa de patriotism a d-lui Iorga, acest rău patriot care, tocmai când se pregăteau Bulgarii să ne întindă cadrilaterul pe tavă, a sărit şi le-a strigat în gura mare: noi nu primim cadrilaterul. Fireşte că Bulgarii au tras tava îndărăt de supt nasul politicianilor cari tocmai căutau să încerce dacă faimosul cadrilater are şi ceva miros de caşcaval. Cadrilaterul, prin urmare, ni s'a dat cu amândouă mânile de către Bulgari, guvernul cel tare din România se pregătise să-l ia în primire, totul erà gata, dar nu l-au luat pentrucă n'a vrut d. Iorga. A, dacă ar fi vrut d. Iorga, apoi atunci se schimbau numai de cât lucrurile. Astăzi am avea cadrilaterul, iar d. Tache Ionescu ar fi fost în stare să facă şi acolo nişte alegeri libere, bazate pe respectul desăvârşit al legalităţii. Ştiţi: ca la Suceava.

Şi, cu toate acestea, naţionalismul nostru este cel adevărat. N'am cerut cadrilaterul şi nu cerem nici rectificarea de graniţă, şi, totuşi, suntem mai naţionalişti decât vitejii cari au cerut şi una şi alta.

Noi zicem aşa: România n'a fost, n'a putut să fie „neutră" faţă de războiul din Balcani. România a fost *activă*. Ochiul ei a privit, sufletul i s'a cutremurat şi mintea ei a cules învăţături. Fără să-şi mişte armatele, România a realizat un *câştig moral* care preţuieşte mult mai mult decât mii şi mii de cadrilatere. Războiul din Balcani ne-a

dat prilej să ne pipăim cu de-amănuntul organismul nostru național și să vedem care-i sunt părțile cele slabe. Răzimați, prin urmare, pe învățăturile culese de *sufletul activ* al României care a privit războiul și care a văzut în ce chip se pot afirmà până și popoarele cele mici, răzimați pe aceste învățături, noi cerem, nu rectificarea de graniță ci rectificare în lăuntru. Cerem energia morală, cerem patriotismul care trebue pentru a folosì de acum înnainte toate învățăturile care s'au putut strecurà în sufletul societății românești. Patriotism îndelungat, patriotism de fiecare clipă, patriotism *neîntrerupt*, patriotismul acesta îl cerem noi politicianilor, nu patriotismul steril de-o clipă al buzelor care se lățesc acum rostind cuvântul cadrilater. Cum adică? Dumneavoastră, cari mărturisiți singuri c'ați fost nevoiți să uitați interesele de partid ca să vedeți și de interesele țării, d-v., cari ați făcut o sforțare enormă ca să jertfiți *„câte ceva“* și pentru binele țării, veniți dumneavoastră acum să ne luați ochii cu un scarbăd patriotism de ocazie, vânturând înnaintea mulțimii românești idealuri improvizate și panglici diplomatice care nu se cumpără, pentruca mâine, când se va duce spectrul războiului, să vă coborâți din nou în lumea intereselor de partid, obosiți de patriotismul cheltuit în câteva săptămâni pe cele patru silabe ale cuvântului *ca-dri-la-ter?* Dar se poate? Aș vrea să văd și eu nebunul care să se lase încântat de patriotismul d-voastre de patru silabe.

Noi cerem, prin urmare, *rectificare în lăuntru. Asta* să ne-o dați. Cu, sau fără rectificare de graniță, România nu moare. Dar va murì neapărat dacă nu vom avea patriotismul necesar ca să rectificăm lucrurile din lăuntru. Și a rectificà în lăuntru înseamnă: a dà României o țărănime lu-

minată, a desrobì societatea de sub tirania politicianismului, a creià şcoala care trebue, a înlăturà toate elementele care tind spre desorganizarea sufetului nostru, a face din literatură o mare și singură putere națională, ca din toate acestea să răsară energia trebuitoare pentru apărarea idealului nostru istoric.

Pretutindeni sunt lucruri de rectificat, și dacă vrem să ne alegem cu ceva de pe urma războiului, am vrea să ne alegem cu *hotarârea nestrămutată de a le rectificà prin dovezi de patriotism pe care le așteptăm de acum înnainte.*

Suntem în situaţia gospodarului a cărui casă a fost cercetată de hoţi. Din câte ferestre a avut, una a fost mai slabă şi prin ea au căutat să pătrundă. Gospodarul însă s'a trezit la timp şi hoţii au fost alungaţi. Au fost alungaţi, dar în sufletul gospodarului a rămas o învăţătură. El ştie că la casa lui se găseşte o fereastră slabă, şi a doua zi va căutà s'o întărească. Și multă vreme în urmă, gospodarul nostru va pipăì fereastra cea slabă. Invăţătura aceasta prin urmare, am dorì să intre acum şi în sufletul României, a cărei datorie de căpetenie e să-și întărească ferestrele din lăuntru. Oricât de strâmbă ar fi graniţa dela sudul Dobrogei, noi putem s'o apărăm ori când printr'un suflet naţional *bine rectificat.*

1 Decembre.

In ajunul războiului

Ce lucru sfânt şi minunat e un război!

Cu mâna lui brutală, el vine şi şterge praful depe suflete, dezgroapă energiile, trezeşte inimile şi cheamă la viaţă şi pe cea mai amorţită dintre speranţele înnăbuşite ale unei naţiuni. Totul ne spune astăzi că ne găsim la o cotitură decisivă.

Evenimente mari se îngrămădesc în jurul unei ţări în care cultura a ştiut din vreme să creieze ordinea morală pe care se pot răzimà şi cele mai îndrăzneţe idealuri. Spiritul public din ţara noastră începe să descrie o curbă cu caracter istoric, în care ne place să vedem orientarea tuturor sufletelor spre o epocă de triumf desăvârşit al energiilor naţionale. Suntem, desigur, la cele dintâi puncte ale cotiturii, încât nu ne putem da seama în deajuns de câtă primenire morală s'a săvârşit în lăuntrul societăţii noastre. Deasupra partidelor politice se înnalţă astăzi o ţară nouă, se mişcă un suflet înnoit,—şi sufletul acesta va creià, după o nouă ordine morală, şi o nouă ordine politică.

*

Pretutindeni se mişcă, pretutindeni îl vedem. Il vedem în paginile care se seriu, îl vedem în

gurile care vorbesc, în frematarea de pe străzi, în cântecul buzelor care pleacă și în lacrima ochilor care rămân.

Sunt trei zile de când războiul deschide ușile noastre adunând din fiecare palat și din fiecare colibă jertfa și sufletul cu care se hrănesc biruințele cele mari. Nu e ușă care să stea închisă și nu e suflet care să nu se dea întreg pentru a asigurá neamului românesc rostul politic ce i-se cuvine. Câteva zile numai,—și dedesuptul drepturilor noastre naționale vom întâlni adunate toate puterile sufletului românesc.

Mâine, prin armele noastre, vom fi poate clarificatorii situației politice din Balcani și poate că, prin întorsături neașteptate, va veni și ceasul în care se va pune și marea problemă a visurilor neîmplinite.

Până la ceasul acela însă, conducătorii României au datoria să facă din războiul ce va fi, nu batista cu care se șterge fața unui guvern sau a unui grup de oameni politici, înlocuind punctele cu linii, ci un mare război în virtutea căruia România să capete dreptul de-a stinge dezordinea din Balcani, întronând ordinea bazată pe cea mai deplină precizare a drepturilor care decurg din principiul naționalităților. Un asemenea război ar aveà, pe lângă o valoare politică, și o înnaltă valoare morală.

Căci, de sigur, valoarea unui război stă nu numai în entusiasmul și vitejia cu care se face, ci și în ținta pe care o urmărește.

In numele culturii franceze?

Ştiţi prea bine că în această ţară a noastră există o seamă de oameni cari, de ani de zile, cu o stăruinţă coborîtă direct din domeniul încăpăţânării, luptă pentru o mai grabnică apropiere a sufletului nostru de cultura şi literatura franceză. Sunt ani de zile de când d. Ovid Densuşeanu, de pildă, urmăreşte necurmat să imprime o nouă orientare literaturii noastre dându-ne ca îndreptar entusiasmul d-sale pentru anumite manifestări ale literaturii franceze. Mulţi vor fi crezut, de sigur că Franţa nu simte, nu cugetă şi nu se manifestă decât aşa cum ni-o înfăţişează d. Densuşeanu, şi vor fi crezut de asemenea că cei cari se împotrivesc îndemnurilor date de d. Densuşeanu sunt nişte sărmani înnapoiaţi cari n'au citit în viaţa lor decât „Mioriţa“ şi poveştile lui Ispirescu şi cărora li-e greu să se ridice până la înnălţimea de unde d. Densuşeanu priveşte drept în faţă cele mai superioare manifestări ale literaturii franceze de astăzi. Vor fi crezut desigur. Căci iată, sunt aproape zece ani de zile decând în lumea tineretului nostru stau faţă în faţă două suflete: unul agăţat morţiş de ceiace se crede că

alcătueşte superioritatea spiritului francez, altul, stăpânit de tendinţa tot mai puternică de a strânge în el toată desciplina care se poate desface din realităţile pământului şi vieţii româneşti. Nu ştiu câţi vor fi având acum sufletul dintâii şi câţi vor fi având sufletul din urmă.

Dar ştiu că niciodată nu m'am simţit ispitit să-mi părăsesc drumul meu şi să mă duc în rândul „rafinaţilor" de lângă d. Densuşeanu, pe cari i-am socotit totdeauna ca pe nişte ridiculi „Leonida" ai mişcării noastre literare. Conul Leonida zice: republica, soro; rafinaţii d-lui Densuşeanu ţipă într'una ca nişte obsedaţi: poezia nouă, nenişorule.

Şi nu m'am simţit ispitit, pentrucă din Franţa de unde d. Densuşeanu a cules elementele menite să creieze un tineret ridicul, din aceeaşi Franţă, noi am cules cele mai sănătoase elemente morale, menite să ne ţină şi mai departe pe drumul pe care am apucat.

Căci există, într'adevăr, o Franţă pe care dumnealor, rafinaţii, nu îndrăsnesc să ni-o arăte. Ei zic atât: să imităm literatura franceză, şi necunoscătorii dela noi, gata totdeauna să facă pe înnaintaţii, cred că literatura şi cultură franceză pot fi reduse numai la ceiace s'a întâmplat să le cadă dumnealor în mână. Da, vom zice şi noi: să imităm. Dar vom zice iarăşi: nu ceiace e accidental, ci ceiace e permanent.

Din apa unui râu se pot desface în lături multe pârăiaşe; dar e nebun cine crede că poate aşeza o moară în cursul pârăiaşului răzleţ numai pentru motivul că e desprins din apa cea mare a râului de alături. Ce-aţi zice d-voastră dacă în Bulgaria, de pildă, s'ar ivì un alt Densuşeanu care ar cere ca toţi scriitorii bulgari să imite pe d. Karnabatt sau pe d. Emil Isac, susţinând că

asta e tot una cu a imità literatura românească? Fără îndoială c'am râde de Bulgari, tot aşa cum pot să râdă astăzi de noi Francezii, din literatura cărora noi nu luăm ca model decât nişte manifestări accidentale care vor fi înghiţite mâine de marele curent ale adevăratelor manifestări ale sufletului francez.

E timpul, prin urmare, să le spunem rafinaţilor noştri: de ani de zile minţiţi societatea românească; de ani de zile faceţi în mijlocul nostru pe misionarii culturii şi literaturii franceze.

De ani de zile ne lăsaţi să credem că voi sunteţi îmbibaţi cu tot ce este mai subtil în literatura Franţei și că deci sunteţi chemaţi să îndepliniţi misiunea de inovatori în mijlocul unei societăţi înnapoiate. De ani de zile ne sfidaţi cu superioritatea voastră de oameni „obosiţi" de prea multă cultură. Şi când colo, voi toţi aţi fost nişte secături. E o mare depărtare dela ceiace cunoaşteţi voi şi până la cultura franceză. Nu cugetă, nu simte şi nu se manifestă Franţa aşa cum ne-aţi înfăţişat-o voi în acţiunea voastră de şarlatani ai mişcării noastre literare. Cine a citit cartea apărută de curând a lui Agathon, «Tineretul de azi», acela va trebui neapărat să vă strige în faţă: mincinoşilor! Din cartea aceasta, se desface o Franţă pe care suntem gata s-o imităm oricând, o Franţă despre care voi, rafinaţilor, nu ne-aţi pomenit niciodată, o Franţă în care găsim aceleaşi tendinţe, de care e însufleţită cea mai bună parte a tineretului din România de azi.

Şi această Franţă, care se afirmă astăzi cu atâta putere prin tineretul pe care ni-l înfăţişează Agathon în cartea lui, are la spatele ei o literatură şi o filosofie pe care voi, misionari improvizaţi ai culturei franceze, nu le cunoaşteţi, pen-

trucă voi v-aţi scăldat întotdeauna în pârăiaşul care curge alături de apa cea mare a râului adevărat.

Să ne vorbească Agathon despre tineretul de astăzi al Franţei, şi vom vedea câtă depărtare e între Franţa rafinaţilor dela noi şi între Franţa cea adevărată.

4 Februar.

Tineretul de azi al Franței.

E ceva nou în tineret, — sunt cuvintele care deschid minunata carte a lui Agathon „Les jeunes gens d'aujourd'hui", în paginele căreia ni se înfățișează structura morală a generației franceze de astăzi.

Această generație, în deosebire de generația bântuită de pesimism din preajma anului 1885, se caracterizează printr'o puternică încredere în sine. In sufletul ei nu mai stăpânește îndoiala care a ucis odinioară atâtea energii. Ceiace o călăuzește neîntrerupt e spiritul de afirmare și de creație. Cuprinzând într'însa mai multă credință, ea cuprinde și mai multă viață. In virtutea unei sensibilități realiste, ea privește drept în față toate asprimile vieții căutând să ducă pe umeri cât mai multă responsabilitate. *Gustul de acțiune* e trăsătura morală cea mai de căpetenie a generației franceze de astăzi. Generația dela 1885, pe care ne-o zugrăvește Bourget în ale sale „Essais de psychologie", erà o generație ucisă de diletantismul lui Renan, o generație cu sensibilitatea dezordonată, neorientată de nicio tradiție, o generație care purtà în sine efectele dezastrului dela 1870 și care-și sorbeà cea mai mare plăcere din exaltarea inteligenții în detri-

mentul energiei. Gustul de acţiune erà înlocuit printr'o necurmată sete de analiză. Generaţia de astăzi, dinpotrivă, urăşte intelectualismul desfăcut de realităţile vieţii. Ea e stăpânită de convingerea că acţiunea e singurul mijloc de-a imprimà minţii o disciplina sănătoasă. Cugetarea care se mişcă liberă, lipsită de orice legătură cu realităţile, e menită să târască mintea într'o frământare totdeauna stearpă.

Dintre cărţi, ea nu alege decât pe acelea din care se poate scoate un folos pentru viaţă. Aşa fiind, sufletul ei nu e hărţuit de prea multe probleme. Ea ştie un singur lucru: trăind în Franţa şi într'o anumită epocă din istoria ei, are datoria de-a privì şi de-a judecà totul din punct de vedere a c t u a l şi f r a n c e z. Dela generaţia anului 1885, prin urmare, care umblă să-şi găsească fericirea într'o completă izolare a eu-lui, s'a trecut la o generaţie care caută să-şi înfigă eu-l în realităţile vieţii naţionale. Potrivit îndrumărilor date de Maurice Barrès generaţia actuală primeşte cu pasiune întreaga constrângere care se desface din lumea necesităţilor naţionale. A-ţi cultivà eu-l, nu înseamnă să-i dai drumul în tot felul de aventuri nebune, ci înseamnă să-i găseşti un punct statornic în lăuntrul energiei naţionale, să-i faci din tradiţie un razim şi din naţiune un criteriu. E o temeritate inutilă să crezi că un *eu* izolat, cultivînd dispreţul vieţii înconjurătoare şi lăsându-se târît numai de prestigiul seducător al câtorva formule filozofice culese din cutare sau din cutare carte, poate să găsească în sine toată energia pe care o pretinde viaţa unui om. Nu eşti tare decât în măsura în care-ai izbutit să deschizi în tine toate izvoarele prin care răsuflă energia

seculară a naţiunei din care faci parte.

De aceia, dela internaționalismul umanitar profesat de intelectualii anului 1890, când cineva spuneà că pentru Alsacia și Lorena nu și-ar da nici măcar degetul cel mic dela mâna stângă, pentrucă-i servește să-și scuture scrumul dela țigară, — dela o generație care a crezut multă vreme că e chemată să servească omenirea prin idealurile ei, s'a trecut astăzi la o generație nouă al cărei suflet e străbătut de credința că nu trebue să ne plecăm decât în fața idealului pe care ni-l dictează ideia de patrie. Tinerii cari o alcătuesc nu mai sunt stăpâniți de înrâuririle doctrinelor filozofice. Teoria pură, care nu e reversibilă în faptă, nu poate să mai pătrundă în lumea preocupărilor lor.

Tineretul intelectual de odinioară, scăldat în apele moleșitoare ale unei culturi cosmopolite și bântuit de frigurile socialismului internațional, e înlocuit astăzi cu un tineret care înțelege să facă din națiunea franceză singura realitate vrednică să-i determine tendințele și manifestările lui.

Doctrina artei pentru artă e înlăturată ca ceva lipsit de sens. Frumusețea exterioară a unei opere de artă nu e suficientă pentru o generație stăpânită de gustul acțiunei și care vrea să vadă la spatele formei și concepția pe care un artist și-a făcut-o despre viață. O doctrină literară nu interesează decât în măsura în care ea-i legată de adevărurile privitoare la viața morală. De aceia, generația de astăzi nu găsește în ea nicio fărâmă de entusiasm pentru opera rafinată a lui Anatole France, din scrisul căruia nu se desprinde nicio credință.

După răspunsul pe care-l dă directorul

unei reviste franceze, noua tinerime literară e sănătoasă și robustă. Urînd arivismul, sigură în hotărîrile ei, primind cu simplicitate toate condițiunile existenții, — ea se razimă înnainte de toate pe munca ei pentru a putea să-și păstreze autonomia gândirii. Sunt foarte mulți scriitori tineri cari nu se sfiesc să exercite o funcțiune, să aibe un meșteșug, — și asta numai pentru a se afirmà mai liberi și pentru a-și pregătì o maturitate mai bogată.

Acesta-i tineretul francez pe care ni-l înfățișează cartea lui Agathon, — un tineret crescut în mare parte la școala naționalistă a lui Maurice Barrès și a lui Charles Maurras. Și-n timp ce în Franța toată lumea salută această carte ca pe un semn care vestește renașterea energiei franceze, la noi întâlnim și astăzi oameni cari își fac o datorie din a batjocori mișcarea noastră naționalistă, o mișcare menită să ne dea și nouă un tineret ca cel din Franța, un tineret în care să putem saluta mâine: *renașterea deplină a energiei românești.*

28 April.

„Nationalismus latrans“ și Naționalismul senin.

In numărul 3 al revistei „Convorbiri Literare“, — revistă cu rost mare în trecutul nostru cultural, — d. Simeon Mehedinți tipărește pe unsprezece pagini, — lungimea și lățimea se știu, — un articol compus din câtă grijă are d. Mehedinți pentru viitorul acestei națiuni și din câtă literă poate să încapă în cele unsprezece pagini ale unei reviste, căreia nu-i lipsește nici lungimea și nici lățimea. Articolul, e un răspuns îndreptat „Neamului Românesc“, cu toate că d. Mehedinți, fiind „un adversar foarte îngăduitor“, nu prea obișnuește să răspundă atacurilor îndreptate înpotriva d-sale. De rândul acesta, însă, d. Mehedinți răspunde, și, străbătând cele unsprezece pagini, vedem că d-sa, ca și d. C. Rădulescu-Motru, caută să ni se înfățișeze ca reprezentant al adevăratului naționalism, al „naționalismului real întemeiat pe convingeri științifice și etice“, deosebindu-se prin această superioară însușire de altcineva care nu poate fi decât un odios reprezentant al naționalismului «latrans».

De sigur, se înmulțesc naționaliștii. Ieri,

d. Rădulescu-Motru,— azi, d. Simeon Mehedinți. Dar se înmulțesc, nu ca să sporească o mișcare pe care-o dorim cât mai intensă și cu rezultate cât mai grabnice, ci ca s-o diminueze, supt cuvânt că naționalismul dumnealor e de o esență superioară, ceeace înseamnă «obiectiv», «senin», «științific», «adevărat». Și iată că astăzi ne găsim între naționalismul d-lui Iorga, care-i un «nationalismus latrans», și între naționalismul d-lui Rădulescu-Motru, care-i mai bun, fiindcă-i naționalismul «care trebue», al d-lui Simeon Mehedinți, care-i și mai bun, fiindcă-i un naționalism «senin» și al d-lui C. Stere, care-i cel mai bun, fiindcă-i poporanism, — iar pe vremuri erà și naționalismul d-lui Mihail Dragomirescu, care, de sigur, le întreceà pe toate, fiindcă erà un naționalism «obiectiv», și până astăzi există naționalismul d-lui Ovid Densușeanu, care numai rău nu poate fi, de îndată ce e însuflețit de cele mai „noi idealuri“ care pot fi la ordinea zilei. Prin urmare, vedeți: cinci feluri de naționalism, toate cinci «adevărate» toate cinci senine, obiective, științifice, reale,— și toate cinci trăesc cât se poate de bine unul cu altul, dar toate la un loc nu se pot înțelege cu celălalt naționalism, al d-lui Iorga,— nationalismus latrans,— deși acesta le-a determinat pe toate cinci, așa cum sunt ele: senine, obiective, științifice, reale.

După nebunul care și-a frânt gâtul cutezând, pentru întâia oară, să se ridice în regiunile neumblate ale văzduhului, se îmbulzesc oamenii senini și cumpătați, ieșiți direct din cea mai bună școală de piloți, cari, și ei, se vor încumetà să înfrunte văzduhul fiind siguri că niciodată nu-și vor frânge gâtul. Aceștia

din urmă vor compune şi un tratat cuprinzând toate regulile de cum trebue să se poarte cineva în apele subţiri ale văzduhului.

După nebunia lui Columb, care a pornit îndrăsneţ în căutarea unui pământ nou, vin oamenii cuminţi şi aşezaţi, cari întocmesc o Geografie, având dinnainte, pe masă, tot ce li trebue ca să poată face o carte cu hărţi şi cu descripţii, fără să fi văzut vreodată ţinuturile, care pentru întâia oară au fost călcate de piciorul îndrăsneţ al unui nebun.

După revoltatul care a îndrăsnit să intre în luptă cu păcatele imense ale unei întregi societăţi, lovind fără cruţare oriunde a întâlnit un focar de rătăcire, după revoltatul care a învăţat mulţimea să facă cei dintâi paşi tremurători pe drumurile care duc spre o altă viaţă morală, după el răsar unul câte unul înţelepţii şi seninii, obiectivii şi prudenţii, cari încep să filosofeze impasibili pe urmele din care încă nu s'a svântat picătura de sânge, căzută din piciorul revoltei nebune, care niciodată n-a cunoscut seninătatea care *stă*, ci numai pasiunea care *merge*.

Fără îndoială, după nebunia care creiază vin oamenii senini şi cumpătaţi cari ştiu să pună pietre chilometrice pe drumul pe care, cu câteva clipe mai înnainte, a trecut pasiunea deschizătoare de orizont. Dar te vei revoltà ori de câte ori vei auzì pe pilot spunându-ţi că el a cucerit văzduhul, şi pe cel care a întocmit o Geografie, că el a descoperit pământul.

De aceea zicem: a s e m a i s l ă b ì! Să ne mai slăbească naţionalismul cel nou cu seninătatea şi obiectivitatea dumnealui. Or fi buni câinii, nu zic; dar ce-ar face d. Mehedinţi dacă

frumoasa d-sale curte ar fi păzită de un câine prin excelență «senin» și «obiectiv», care față de toți oamenii intrați în lăuntru ar căută să păstreze cea mai nesdruncinată atitudine obiectivă? Noi suntem dintre aceia cari credem că nici cel care a făcut lumea n'a putut să fie un om obiectiv. Pasiunea a prezidat la începutul tuturor lucrurilor mari și ea trebue să fi fost și în clipa în care Dumnezeu a făcut pământul ăsta așa de minunat, pe care d. Mehedinți, cu cea mai deplină obiectivitate, îl pune în hărți, —unele mai mari, altele mai mici, dar toate de-opotrivă de «senine» și de «obiective».

Și, totuș, naționalismul «senin», «obiectiv», «științific» și «real», nu e decât un sărman șurub pe care mânile venite târziu încearcă să-l prindă în mecanismul *creator* al naționalismului «latrans»,—*creator*, pentrucă-i o pasiune care merge, iar nu o seninătate care stă.

2 April.

Două gesturi imprudente într'un parlament prudent.

Ne încredinţăm din ce în ce că în împrejurările de faţă avem tocmai ceiace ne trebuià. Avem, fără îndoială, un guvern „tare“ şi avem şi un parlament „prudent“. Avem un guvern aşa de «tare», în cât d. N. Filipescu a trebuit să mărturisească, în recenta consfătuire a conservatorilor, că cea mai mare jertfă politică „e să susţii un guvern când eşti nemulţămit“. Avem un guvern aşa de „tare“, încât liberalii-l pot teroriza c'o singură întrebare: s'a schimbat situaţia externă? Dacă s'a schimbat, am vrea să ştim şi noi, ca să putem întoarce foaia. Intrebarea aceasta a şi fost pusă de d. Emil Costinescu, şi guvernul nostru s'a simţit aşa de „tare“, încât d. Maiorescu i-a răspuns imediat: nu s'a schimbat nimic până acum. Situaţia externă e aceiaşi. Prin urmare: mai aveţi puţintică răbdare. Imprejurările fiind foarte grave, avem nevoie «să fim tot atât de tari şi de uniţi“. Nu mai încape vorbă deci, că avem un guvern «tare».

Avem însă şi un parlament prudent. Tocmai ce ne trebuià mai mult în împrejurările de faţă. Şi parlamentul nostru e aşa de prudent,

încât, după o serie de ședințe moarte, lipsite de orișice însemnătate, s'a grăbit să ia o vacanță de câteva zile, numai să aibe o garanție mai sigură că va izbuti să-și păstreze această prudență pânăla sfârșit. Mă rog: avem nevoie de foarte multă prudență. Dacă ținea ședințele mai departe, poate că de, din când în când, așa din întâmplare, mai scăpa câte un cuvânt din gura prudentă a aleșilor națiunii în stare să provoace cine știe ce turburări grave în situația externă. Dar așa-i mai bine: un pic de vacanță parlamentară și prudența-i asigurată.

Cu toate astea, uite, s'au săvârșit două imprudențe.

Cea dintâi, a fost săvârșită de d. Iorga. Neținând seama de gravele împrejurări externe, d-sa a cutezat să le spună, dumnealor, politicianilor prudenți, în plin parlament: **ați furat întotdeauna dreptul electoral a țărănimii!** De sigur o imprudență de neiertat.

Faimosul parlament care-și impusese să fie de o prudență desăvârșită, a rămas înmărmurit în clipa în care, dela o ureche la alta, au trecut cuvintele tăioase ale îndrăsnețului dela tribună: *ați furat întotdeauna dreptul electoral al țărănimii.* Prudenții din parlament s'au făcut mici de tot în fața adevărului care i-a trăznit așa de necruțător în niște clipe când situația externă e așa de gravă, s'au privit în ochi unul pe altul și au simțit cum li se înroșește obrazul. Vor fi recunoscut atunci că cei mai mulți dintre ei se găseau acolo, numai pentrucă ani dearândul au menținut moravurile și procedeele prin care se fură dreptul electoral al celei mai însemnate clase sociale. Deabia d. C. C. Arion a mai avut destulă.... putere ca să se ridice și să îngăimeze

cuvintele, pe care, mărturisim, le-am fi dorit în altă gură: „Nu e momentul acum“ pentru asemenea lucruri. Fireşte, în parlamentul acestei ţări «nu e momentul» pentru adevărurile care privesc viaţa noastră naţională. Dar adevărul s'a spus. S'a spus acolo, înnăuntru, unde fiecare ureche avusese grije să se înfunde cu cea mai albă vată a prudenţii, şi s'a auzit afară, unde se mai găsesc destule urechi desfundate în stare să primească şi cele mai tari adevăruri.

A două imprudenţă, a săvârşit-o d. Ion Miclescu. Venind în discuţia Camerii demisia d-lui Petre Carp, d-sa, neţinând seamă, ca şi d. Iorga, de gravele împrejurări externe, s'a ridicat împotriva **ipocriziei politice** printr'un discurs de o înnaltă sinceritate care-a străpuns toate cocoloaşele de vată vârîte aşa de adânc în urechile sublime ale prudenţilor noştri din parlament.

A fost discursul unui om revoltat, care n'a mai putut să sufere: *frica transformată în prudenţă şi neputinţa în armonie*. Şi în clipa aceia, la strigătul sincer al d-lui Miclescu: *înlăturaţi ipocrizia*, — ni s'a desfăşurat, cu toate liniile ei caracteristice, adevărata privelişte a situaţiei noastre politice.

Am văzut atunci pe conservatori mişcând umărul pe care va apăsa multă vreme ticăloşia izgonirii d-lui Petre Carp. Am văzut pe liberali cari au trăcnit când au auzit rostindu-se numele d-lui Carp şi li s'a făcut numaidecât roşu înnaintea ochilor, şi, drept orice răspuns, s'au grăbit să întrebe, în chip ameninţător: situaţia externă s'a schimbat? Şi-am văzut şi pe conservatorii-democraţi, cari, binecuvântând din răsputeri „situaţia externă“, pe care-ar dori s'o aibe cât mai mult, se întrec în a ne dovedi că partidul dum-

nealor şi-a impus cele mai grele sacrificii. I-am văzut atunci pe toţi, şi, toţi la un loc, erau înnecaţi în aceiaşi nesfârşită ipocrizie

Până acum, prin urmare, nu putem însemna aici decât aceste două gesturi imprudente ale unor oameni, care, înfrângând ipocrizia încuibată în sânul unui parlament care ar vrea să fie istoric, au cutezat să afirme două adevăruri. Cine ştie dacă vom mai putea inregistra asemenea *imprudenţe* şi din partea altor elemente din parlament. Ar trebui, pentrucă sunt foarte folositoare. Singurele folositoare.

7 Decembre.

O luptă sugrumată și o pace improvizată

Am citit cu o adevărată strângere de inimă ultimul număr al „Tribunii“ din Arad, scris cum se poate mai demn de redactorii ei, în clipa dureroasă a unei capitulări neașteptate. Cei cinci redactori și-au luat rămas bun dela cititorii „Tribunii“, au dat câteva lămuriri duioase, au tras un ultim frecuș sărmanului Isac, au aruncat cele câteva săgeți rămase în tolbă, și, după ce vor fi îndreptat o ultimă privire spre masa lor de lucru, în preajma căreia au cheltuit, ani de-a rândul, cea mai distinsă pasiune, vor fi coborît în străzile Aradului, lăsând în urma lor încăperile redacției sfinte prin lupta care se dusese de acolo, pentru înnoirea sufletească a Ardealului.

Și a doua zi, poate, venerabilii membri ai, Comitetului vor fi grăbit să urce în redacția părăsită de luptătorii ei, și se vor fi apucat numai decât să întocmească inventarul: una masă, cinci scaune, una scrumieră, un dulap și un coș cu hârtii. Se vor fi plimbat apoi câteva minute prin redacția „Tribunii“, cu mersul impasibil al unor agenți de percepție veniți să pună secfestru și se vor fi mirat venerabilii cum de au putut să fie terorizați atâta vreme de una masă, cinci scaune, una scrumieră, un dulap și un coș cu hârtii.

Seara, a avut loc o patriotică desfăşurare de banchet, s'a băut şi s'a mâncat cu o râvnă într'adevăr naţională, s'a toastat pentru mult dorita ramură de măslin pe care un venerabil membru din Comitet a zărit-o în mâna d-lui Stere dela Iaşi, s'au mai ţinut câteva discursuri răscoapte, s'a trimes o telegramă grandiosului domn Aurel C. Popovici, care în clipa aceia se găseà la Viena unde rezolvà cu M. S. Impăratul cele mai grave probleme ale Monarhiei, şi s'a dat ordin fericitului redactor dela «Românul», să infiinţeze o rubrică deosebită, intitulată: «Salutul Păcii!»

D. Stere s'a dus la Iaşi tot aşa de mulţămit ca şi cum ar fi cucerit Transilvania, comitetul şi-a mângăiat barba cu cea mai adâncă satisfacţie, iar d. Aurel C. Popovici s'a grăbit să ne dea de veste că dumnealui „garantează pacea pe cel puţin 12 ani". Ei bine, tot ce s'a făcut: intervenţia neaşteptată a d-lui Stere, strădiiinţele comitetului de a sili «Tribuna» să capituleze, proslăvirea ramurii de măslin şi garantarea păcii pe cel puţin 12 ani, — toate astea nu înseamnă decât un singur lucru: sugrumarea unei lupte şi improvizarea unei păci.

S'a sugrumat o luptă care trebuià lăsată să se curme într'un chip firesc, şi s'a improvizat o pace tocmai în clipa în care mişunau o mulţime de nedumeriri în sufletul nostru al tuturora.

Vom lăsa la o parte faptul că d. Vasile Goldiş, prin întrebuinţarea cinică a celor mai urâte mijloace, a dat Ardealului un ziar care nu va izbuti niciodată să capete prestigiul cuvenit, pentrucă paginile lui din trecut sunt vrâstate cu mii de puncte negre. Un punct negru e trecerea prin redacţie a lui Vernescu, o secătură importată din Bucureşti, pentru a apăra principiul disciplinii şi

al solidarității; un punct negru e publicarea scrisorilor lui Cehan; un punct negru e neîntrerupta tendință de a introduce în polemică procedeele întrebuințate de presa bucureșteană; un punct negru este seria de articole a hămesitului de notorietate Eugen Lovinescu, în care se terfelea tocmai curentul acela literar de care Ardealul are mai multă nevoie în clipa de față; un punct negru e și năvala de articole ale ridicolului domn Aurel C. Popovici, care, trecând peste margenile oricărui bun simț, a terfelit cea mai reprezentativă poezie a nației noastre din Ardeal, poezia d-lui Octavian Goga; și tot un punct negru e și ridicarea între scriitori a lui Emil Isac, această rușinoasă progenitură a pământului ardelenesc. Și când ziarul d-lui Goldiș poartă în spatele lui atâtea și atâtea puncte negre, cum va putea să se transforme de acum înnainte într'un ziar chemat să reprezinte toată complexitatea aceia de mișcări, toată zbucnirea de manifestări care constituesc activitatea sufletului nostru din Ardeal?

Vom lăsa la o parte toate astea și vom trece la întrebările care nu vor să fugă depe buzele noastre și pe care nu le va putea ucide niciun măslin întreg, adus depe cele mai autentice coaste meridionale, necum o biată ramură de măslin ținută de mâna cutărui erou improvizat.

Vom întreba, prin urmare: Cine are dreptate? —Tineretul ale cărui credințe au fost înfățișate așa de luminos în paginile ziarului „Tribuna“, sau venerabilul Comitet, care, prin delegatul său, d. Vasile Goldiș, și prin ziarul „Românul“, condus de d. Vasile Goldiș, a dovedit că nu se poate face expresia politică a celor mai nouă tendințe sufletești?

Vom întreba iarăși: Mai poate rămâne în

picioare, şi după agitarea ramurii de măslin, afirmarea d-lui Aurel C. Popovici cum că politica e un fel de astrologie în care nu se pricep decât membri foarte iniţiaţi ai Comitetului şi dela care trebuesc înlăturaţi poeţii şi toţi veniţii depe meleagurile literaturii? Mai poate rămâne în picioare această afirmare, astăzi, când politica unei societăţi tinde să fie tot mai mult *determinată* de miile *indicaţii* care se ridică neîntrerupt din structura morală a acelei societăţi? Când a fi bărbat politic nu înseamnă decât a şti să prinzi *indicaţia* la timp şi să lucrezi fără zăbavă, potrivit cu porunca pe care acea indicaţie ţi-o trimite din adâncimile societăţii? Putem noi să înconjurăm cu iubire ziarul „Românul“, care a căutat să înfrunte şi să nimicească cea mai scumpă credinţă a tineretului de astăzi, credinţa că politica unei societăţi nu trebue să fie decât coborîrea în fapte a unei viziuni, a unei intuiţii? Cu ce drept se amestecă d. Iorga în politică, dacă nu cu dreptul pe care îl dă faptul că poartă în sufletul d-sale cea mai dreaptă intuiţie a realităţilor din România?

Cu ce drept s'a amestecat în potitică Eminescu, dacă nu cu dreptul pe care i-l dà conştiinţa că e purtătorul unei viziuni superioare? Şi nu ştie d. Aurel C. Popovici că acţiunea politică a lui Maurice Barrès şi a lui Paul Bourget merge paralel cu acţiunea lor literară, cea dintâi fiind determinată de cea din urmă? Şi dacă nu mă înşel, d. Aurel C. Popovici s'a servit chiar de principiile politice ale acestor doi literaţi francezi, principii bazate pe simple intuiţii de poet.

Nu ştiu dacă d. Goga poate să aibe abilităţi de bărbat politic, aşa cum au d. Vaida, Aurel C. Popovici, Vasile Goldiş şi ceilalţi patroni ai

„Românului“, dar ştiu că stăpâneşte cea mai clară intuiţie a realităţilor din Ardeal; nu ştiu dacă d. Chendi se pricepe în a organiza „adunări poporale“, şi să conducă un războî electoral, dar ştiu, că alături de alţi câţiva tineri a condus lupta prin care s'au reliefat adevăruri şi s'au precizat tendinţe nouă; nu ştiu dacă d. Agârbiceanu e iniţiat în misterioasa Astrologie a Comitetului, dar ştiu că din scrisul său literar se poate ridica destule indicaţii capabile să aibe o înrâurire puternică asupra societăţi noastre din Ardeal.

Aşa că ne întrebăm încă odată: Cine are dreptate? Pentrucă, vedeţi, în mijlocul acestor tratative de pace, în mijlocul acestor banchete, în mijlocul acestor înbrăţişeri prezidate de „ramura de măslin“ a d-lui C. Stere şi în mijlocul asigurărilor d-lui Aurel C. Popovici că pacea va dura «cel puţin 12 ani», există două lucruri pe care venerabilul Comitet a uitat, de sigur, să le treacă în inventar. Există cartea d-lui Goga, *Insemnările unui trecător* şi există colecţia „Tribunii“ din ultimii doi ani. Şi existenţa acestor două lucruri înseamnă existenţa unui suflet nou, existenţa unor tendinţe şi a unor convingeri nouă.

Deschideţi cartea d-lui Goga, şi veţi vedea că din fiecare pagină se ridică lumina neîndurătoare pe care un suflet, în clipele de rară intuiţie, o aruncă asupra oamenilor, asupra moravurilor şi asupra stărilor din Ardeal. Şi existenţa acestei cărţi are toată însemnătatea unui mare act politic, săvârşit de cel mai mare bărbat politic, pe care l-ar putea concepe d. Aurel C. Popovici. Arunce Comitetul deasupra ei toţi măslinii aduşi anume din ţările Sudului, plimbe-se d. Stere de dimineaţa până seara prin văile şi câmpiile Ardealului, şi pace nu se va putea face niciodată. Fie-

care slovă din cartea lui Goga va începe să trimeată adieri, şi ramurile de măslin vor începe să tremure şi vântul oprit o clipă va bate din nou, cu mai multă putere şi cu mai multă siguranţă. Şi va învăţa atunci venerabilul Comitet, şi vom învăţa şi noi cei din România, că politica nu înseamnă, şi nu trebue să însemne, faptă de astrologi, ci adâncire de realităţi, şi că atunci când zici: una masă, cinci scaune, o scrumieră, un dulap şi un coş cu hârtii, să nu uiţi să adaugi la inventar şi lucrul cel mai însemnat: un suflet nou şi o credinţă nouă.

Lipsa de eroism a generației de azi *)

Onorat Auditor,

Imi veți permite, întâi, să aduc din locul acesta mulțămirile mele adânci domnilor studenți prahoveni cari mi-au făcut o nesfârşită cinste invitându-mă să vorbesc astă seară în fața domniilor voastre. E aceasta, de sigur, o cinste cu atât mai mare, cu cât cel chemat să vorbească nu aduce cu sine nici prestigiul unor titluri câștigate în streinătate, nici autoritatea unei situații oficiale şi nici măcar aureola seducătoare a unui nume acoperit de faimă, a unui nume cunoscut prin miile de mijloace de care dispune un tânăr inteligent de a se face cunoscut în România zilelor noastre.

Cel chemat să vorbească nu e decât un simplu purtător de condei, care nu se bucură poate de alt merit decât de acela al silinței necurmate de a sta necontenit în locul de unde oamenii şi lucrurile din această țară se pot vedea mai bine. Şi dacă, totuşi, el a fost invitat să vorbească, îmi veți permite să dau acestei invitații o interpretare cu totul măgulitoare pentru mine, văzând

*) Conferință ținută în ziua de 16 Mart la Şezătoarea *Ligei Culturale* din Ploești și a *Cercului studențesc prahovean*.

în ea un semn de recunoaştere a valorii pe care începe s'o aibe în ţara noastră scrisul bazat pe cea mai deplină independenţă morală.

Scrisul independent, onorat auditor, e tot ce poate fi mai greu în ceasul de faţă când fiecare condei are unul sau mai mulţi stăpâni în afară de mâna care-l poartă. Trăim într'o epocă de completă aservire a sufletelor, de continuă abdicare a conştiinţelor. Pretutindeni, întâlnim triumful celei mai odioase dezerţiuni morale, şi de aceia am şi zis: *Lipsa de eroism a generaţiei de azi.*

E, de sigur, vremea să ne întrebăm: Putem noi fi o generaţie mare, o generaţie prin silinţele căreia să triumfe toate îndemnurile, dictate de existenţa unui ideal nou?

Răspunsul nu-l putem da decât încercând să fixăm locul moral al tineretului de azi în faţa generaţiilor anterioare.

*
* *

O generaţie cu adevărat eroică a fost generaţia pe care ne-a dat-o anul 1848. A fost o generaţie de sincer şi nesfârşit idealism, o generaţie îngenunchiată în faţa idealului răsărit din înrâuririle fecunde ale culturii apusene. Prin acţiunea ei desfăşurată în domeniul culturii şi al politicii, şi care acţiune se întinde până în anii războiului pentru independenţă, s'a creiat statul român de azi. A fost aceia prin urmare, o generaţie care-a determinat mişcări nouă în viaţa noastră morală, a fost o mare şi splendidă generaţie cu program.

Vedeţi, în viaţa unei naţiuni sunt şi alte programe decât cele cu care se înfăţişează diferitele partide politice. Acestea din urmă, de cele mai multe ori, nu sunt decât fărâme căzute din

marele program moral cu care se naşte o generaţie, şi am convingerea, că cele mai puternice partide sunt acelea care se pot îngemăna complet cu misiunea şi aspiraţiunile unei generaţii, şi nicidecum acelea care-şi razimă existenţa lor politică pe compromisul dintre generaţie şi generaţie.

*
* *

După generaţia, care a creiat statul român, ar fi trebuit să urmeze *o generaţie de organizare*. D. A. C. Cuza, în cartea d-sale: *Generaţia dela 48 şi era nouă*, apărută în 1889, credeà cu tot dinadinsul că ne găsim în faţa unei asemenea generaţii. Ceva mai mult: d-sa credeà că ne găsim chiar într'o *Eră Nouă*. Tot pe vremea aceia d. P. Carp îşi tipăreà discursurile d-sale politice supt titlul seducător de îndrăsneţ, *Eră Nouă*. Defapt însă, n'am avut nicio generaţie de organizare şi nici mult aşteptata *Eră Nouă* nu s'a deschis în lăuntrul vieţii noastre politice. După generaţia eroică dela 48, a urmat, ce-i drept, o generaţie intelectuală bogată în mari personalităţi fascinatoare, o generaţie de elită, o generaţie impunătoare prin inteligenţa şi prin cultura ei, — dar ea n'a fost decât o *generaţie a criticismului*, şi nicidecum o generaţie de *realizări fundamentale*. Criticismul începe prin anii 1860, stăpânind, întâi, viaţa noastră intelectuală şi strămutându-se, mai pe urmă, în domeniul vieţii noastre politice. Am avut un criticism aplicat culturii şi literaturii noastre, şi am avut un criticism aplicat stărilor şi faptelor de ordine politică.

Rostul lui a fost, pe deoparte, să pună în evidenţă contrastul dintre armatura formelor politice împrumutate de generaţia anterioară şi dintre

fondul sufletesc al societăţii noastre, iar, pe de altă parte, să stabilească un acord fecund între noile condiţiuni de viaţă politică şi între tendinţele fundamentale ale sufletului nostru naţional.

Toate manifestările generaţiei celei nouă, prin urmare, sunt determinate de spiritul dominant al criticismului şi-mi place să susţin că acest criticism nu trebue transformat în atribut al unei singure grupări de oameni, de pildă: junimea, în literatură, — junimiştii, în politică, ci că el trebue privit ca atitudine a întregei generaţii intelectuale care a stăpânit viaţa noastră dela 1860 încoace. In lăuntrul acestei generaţii intră şi se topesc la un loc toate grupările şi toate curentele oricât de ascuţite ar fi fost luptele care s'au dat între ele, pentrucă toate sunt crescute la aceiaşi şcoală: şcoala severă a criticismului.

Junimişti, socialişti, radicali, poporanişti, — fiecare cu două feţe: o faţă privind literatura, şi altă faţă privind politica — toate aceste grupări nu sunt decât diferitele manifestări ale unei generaţii de mari nemulţămiţi intelectuali. De aceia a şi fost o generaţie atât de împărţită, atât de dezbinată, şi, prin urmare, atât de neputincioasă în a determina o grupare rezistentă de forţe politice, un curent unitar, o acţiune care să strângă la un loc toate puterile morale ale societăţii noastre.

*
* *

Dela 1900 încoace, onorat auditor, se deschide o altă epocă, pe care am putea-o numi: *epoca realităţilor naţionale*. Nedesprinsă încă destul de bine de supt înrâuririle criticismului de până acum, ea începe, totuşi, să-şi contureze tendinţele, să-şi precizeze aspiraţiile şi să-şi fău-

rească energiile pe care va trebui să se razime în frământările ei apropiate.

E aceasta o epocă prezidată de personalitatea covârşitoare a *unui om* care a dat o nouă viaţă şi o nouă putere criticismului, arătând încă odată punctele bolnave ale organismului nostru naţional şi deschizând în acelaş timp drumuri precise în faţa unei societăţi dezorientate.

Şi aici e locul moral al tineretului de azi, despre care ne întrebam, la începutul conferinţei, dacă ar putea da acestei ţări o generaţie mare, o generaţie eroică.

Iar, acum, ne întrebăm: Care e datoria acestui tineret pe care împrejurările l-au aşezat în pragul unei nouă epoci? Răspundem dela început: Eliberarea lui curagioasă de supt orice înrâurire care nu se potriveşte cu necesităţile şi cu tendinţele vremurilor noastre.

Purtăm în noi, onorat auditor, ceva din scepticismul, din oboseala şi din nesiguranţa criticismului. Suntem copiii unei epoci în care cei mai de seamă reprezentanţi ai intelectualităţii româneşti au mânuit, cu un nemăsurat talent, critica, satira şi zeflemeaua. Venim după o generaţie pe buzele căreia a înflorit sarcasmul timp de o jumătate de veac, trăim într'un prezent care ne strânge din toate părţile în cercul puternic al ticăloşiei organizate şi avem în faţa noastră cele dintâi ceasuri ale unei epoci care aduce cu ea: necesităţi, probleme şi îndemnuri nouă. Suntem între două vremi.

Ce ne trebue ca să fim o generaţie mare? Ce ne lipseşte ca să facem din epoca noastră o *Eră Nouă*? — Eroismul, numai eroismul.

Sunt ani de zile decând tineretul nostru îşi distruge puterile ataşându-se necontenit de pulpana

unor timpuri pe care avem datoria să le închidem. Sunt ani de zile de când tineretul nostru se lasă înghițit de organizații învechite în care nici o idee, nici un principiu, nici un ideal nu poate să-şi mai păstreze integritatea.

De sigur: nu suntem un tineret de sine stătător, un tineret independent, în stare să-şi mobilizeze forțele, nu în jurul unui om şi după cum strigă interesul, ci în jurul unui adevăr, în jurul unui principiu.

Și astăzi, tineretul universitar ni se înfățişează împărțit în mai multe constelații, fiecare fiind determinată de atracția unui profesor transformat în şef de şcoală, a cărei menire e, pe deoparte, să aranjeze interesele celor câțiva tineri-sateliți, iar, pe de alta, să dea mai mult prestigiu şi mai multă suprafață politică profesorilor ridicați, pe vrute, pe nevrute, în fruntea «generației celei nouă».

Ieşit în viață, tineretul se pierde, se disolvă ca un corp lipsit de conzistență, în acidul a tot puternic al unui trecut pe care cu toții îl dorim încheiat.

Avem, prin urmare, tineri procopsiți, dar nu avem un tineret solidar, un tineret transformat într'un imens bloc moral a cărui duritate să exercite o puternică înrâurire asupra architecturii politice de azi. Şi existența unui asemenea tineret, onorat auditor, e cea dintâi condiție, morală şi materială, pe care se poate răzima o nouă eră politică în viața unei societăți. Marile transformări sociale nu se pot realiza decât prin eroismul pe care îl are o generație de a se ridica, în numele unor principii nouă, împotriva vechilor stări de lucruri, adâncind astfel o puternică sciziune între ea şi între reprezentanții unor vremuri ajunse în ceasul asfințirii.

Mă gândesc la tineretul intelectual al Rusiei din anii 1860, pe care ni-l înfăţişează Petre Kropotkin în minunata povestire a vieţei lui. Un tineret al cărui eroism copleşeşte plămădeala inferioară a sufletelor noastre. E tineretul luptelor făţişe din epoca nihilismului. Din memoriile lui Kropotkin am înţeles şi eu că nu prea avem dreptul nici să ne speriem şi nici să ne batem joc de cuvântul *nihilism*.

Nihilismul înseamnă, înnainte de toate, sinceritate desăvârşită, ataşament deplin faţă de convingerile cărora le-ai făcut loc în sufletul tău, înseamnă curajul moral de-a păşi în viaţă în numele adevărului căruia ţi-ai închinat viaţa, înseamnă completa îngenunchiare a individului în faţa constrângerii care derivă din legământul încheiat între tine şi o idee. Aceasta-i înţelesul nihilismului, şi de el se leagă cele mai înnălţătoare privelişti de suferinţă, de jertfă şi de eroism în numele unui ideal dominant.

Un întreg tineret ridicat în potriva unui regim de apăsare, un întreg tineret deschizând război unor stări de lucruri care trebuiau dărâmate. Copii ridicaţi împotriva părinţilor, o generaţie nouă eliberată de supt înrâurirea unei generaţii vechi. Din mijlocul aristrocraţiei stăpânitoare, se smulgeà unul câte unul tinerii chemaţi să alcătuiască armata noului ideal de primenire politică.

Părăsind titluri înnalte, averi imense, situaţii strălucite, tinerii ruşi din anii 1860 se desprindeau din sânul familiilor lor ca să meargă în rândurile de luptă şi de sacrificiu ale generaţiei celei nouă. Sciziunea aceasta morală dintre două generaţii ne-a înfăţişat-o Turghenieff în romanul lui: *Părinţi şi Fii.*

Nihilismul, prin urmare, e atitudinea pe care

tineretul rus a înţeles s'o ia faţă de mediul moral şi politic al Rusiei reacţionare, şi nimeni nu mă poate opri să spun aici că ceva din eroismul acestei atitudini aş dori să împrumute şi tineretul României noastre de azi.

Am spus-o şi acum câteva zile, într'o adunare de studenţi: Există un eroism al baionetei, dar există şi un eroism al convingerii, şi, dacă prin cel dintâi se întinde o ţară, prin cel de al doilea se înnoeşte o naţiune. Dorim, prin urmare tineretului nostru eroismul nemărginit pe umerii căruia să se poată răzima idealurile vremurilor nouă. Suntem în *epoca marilor realităţi naţionale.*

Din criticismul generaţiei înnaintaşe au rămas adevăruri pe care avem datoria să le adunăm şi să facem din ele catechismul moral al generaţiei noastre. Avem adevăruri căştigate care-şi aşteaptă soldaţii, avem necesităţi care aşteaptă să fie servite, avem un steag care aşteaptă să umbrească vitejia sufletului nostru.

Ce ne lipseşte ca să fim o generaţie mare? Eroismul, numai eroismul. Eroismul de a ne libera forţele de supt înrâuririle care ucid, eroismul de *a provoca divorţul moral între* noi şi ei, eroismul de a ne mobiliza în jurul necesităţilor care compun ceasul de faţă.

Nu vedeţi că e ceva în această ţară care nu se mai poate ţine, e o putreziciune care aşteaptă să fie spulberată, nu prin oameni gata oricând de tranzacţii fericite, ci prin atitudinea eroică a unei generaţii nouă?

Eu mă uit şi văd, undeva, într'o parte, oameni cramponaţi de ceva care nu mai poate fi, iar în altă parte, văd un tineret care ar putea să poarte în sufletul lui un cuvânt curăţitor, o imensă revoluţie de înnoire morală a acestei societăţi.

Ce ne lipseşte ca să spulberăm putreziciunea şi să doborîm pe cei cari deabia se mai ţin?

—Eroismul, numai eroismul.

De aceia scriam, într'un articol din anul trecut, că ideia nu trebue privită ca un rece ornament de etajeră, ci ca un teribil contract încheiat între tine şi viaţă.

Flirtul cu ideile nu mai are ce căuta în această ţară, în care nu te mai poţi mişca de oameni purtători de idei şi creatori de curente politice.

Avem idei, dar n'avem oameni sacrificaţi pentru o idee, şi sancţiunea unei idei, onorat auditor, derivă în mare parte şi din suferinţa, din jertfa pe care oamenii au putut s'o pună la picioarele ei.

Și ce privelişte mai minunată poate fi în sânul unei societăţi decât aceia când o întreagă generaţie se lasă jertfită pentru o idee, pentru o convingere, pentru un principiu! Unde-i mintea care să poată măsura puterea nemărgintă a ideii care duce cu ea suferinţa, jertfa și lacrimile unei întregi generații?

Să dăm, prin urmare, acestei ţări o generaţie de oameni sacrificaţi în numele unei idei, şi-i vom fi dat atunci, după o epocă de criticism, o epocă de realizări.

Naționalismul și studenții

E, de câteva săptămâni încoace, o fierbere neîntreruptă înlăuntrul studenţimii bucureştene. «Centrul universitar», închegat în mijlocul celei mai desăvârşite nepăsări, începe acum să mişte energii şi să trezească un interes ridicat până la treapta unei adevărate pasiuni. Pentru alegerile care au avut loc Dumineca trecută s'au înfăţişat vreo patru liste răzimându-se fiecare pe o întinsă propagandă, aşa de întinsă, încât, de unde acum câţiva ani nu puteai să urneşti la o alegere decât cel mult o sută de studenți, rândul acesta s'au perindat pe dinnaintea urnei câteva sute de studenţi, încredinţaţi cu toţii pe deplin că studenţimea bucureşteană trebue neapărat adunată într'o mare şi puternică organizaţie. Iar faptul că, alegerile s'au încheiat printr'o bogată serie de balotagii, ne dovedeşte că studențimea bucureşteană luptă din răsputeri să ridice în fruntea „Centrului universitar" un comitet care să împingă şi mai departe silinţele desfăşurate până acum în jurul singurului gând stăpânitor: *organizarea studenţimii.* E, prin urmare, o vădită mişcare de energii, o ciocnire fecundă de elemente protivnice, un neastâmpăr prielnic pentru viaţa studenţească şi o pronunţată tendinţă de-a realiza o selecţie cât

mai riguroasă între diferitele valori care cer să fie aşezate la locul de unde mâine vor porni indicaţiile şi îndemnurile pentru deschiderea unei epoci de muncă liniştită şi de faptă sigură. Suntem dintre puţinii cari au sprijinit tendinţele de organizare ale studenţimei din Bucureşti, şi avem dreptul să ne bucurăm când vedem că aceste tendinţi au cucerit acum un larg teren de acţiune prin dărâmarea acelui zid de indiferenţă la spatele căruia se prăpădeau în nemişcări atâtea şi atâtea suflete.

Pe lângă aceste lucruri însă, mai vrem să punem în evidenţă şi următoarea observaţie pe care am făcut-o zilele trecute tot cu prilejul alegerilor pentru «Centrul universitar». Mai toate listele s'au înfăţişat înnaintea studenţimei ca fiind alcătuite din studenţi naţionalişti, încât a fost, timp de câteva zile, un adevărat concurs de naţionalism. Fiecare candidat, în propaganda pe care o făceà, căutà să te încredinţeze că el e un adevărat naţionalist şi că, prin urmare are tot dreptul, dacă nu să fie ales în comitet, cel puţin să fie aşezat pe lista candidaţilor. Faptul acesta e, de sigur, foarte semnificativ. El ne dovedeşte că noile tendinţe, de care sunt stăpâniţi studenţii de astăzi, se datoresc în mare parte *orientărilor morale* care s'au desfăcut neîntrerupt din acţiunea naţionalistă.

Naţionalismul nu înseamnă niciodată şi nici nu vrea să însemne agitaţie stearpă, sgomot pretenţios şi decor pentru nulităţi. Cine a crezut că a fi naţionalist înseamnă a rosti de nu ştiu câte ori pe zi numele d-lor Iorga şi Cuza acela s'a înşelat, iar cei cari au căutat să insinueze că d. Iorga urmăreşte sistematic să-şi alimenteze partidul cu băeţi cari pot să-i rostească numele

de mai multe ori pe zi, aceia au săvârşit o mare nedreptate.

Naţionalismul, înnainte de a însemna acţiune politică, înseamnă un sistem de credinţe, înseamnă *o filozofie*, şi, faţă de ce se gândeşte şi *cum* se gândeşte în ţara noastră, cea mai înnaintată filozofie. Zicem: cea mai înnaintată, pentrucă din sufletul creiat prin filozofia naţionalistă va răsări mâine o stare de lucruri care nu poate răsări astăzi din sufletul, din cugetarea pe care o au la spatele lor celelalte organizaţii politice. Cea mai înnaintată şi faţă de filozofia socialistă, pentrucă e mai bogată în bun simţ, mai plină de adevăr şi mai sigură de orientările pe care le poate da sufletului nostru naţional. Cugetarea cea mai înnaintată nu e aceia care se fărîmă în îndrăzneli desmăţate, ci aceia care, ridicându-se din lumea realităţilor, ştie să coboare asupra lor îndemnurile şi indicaţiile cele mai folositoare.

Şi, ca să ajungi la doctrina naţionalistă, nu trebue să rămâi dincoace de *cultură*, închipuindu-ţi că e de ajuns să rosteşti numele d-lor Iorga şi Cuza şi să simţi în tine o ură nemărginită împotriva Evreilor, pentru ca să te şi poţi numi naţionalist; ci, ca să ajungi să prinzi superioritatea deoctrinei naţionaliste, trebue să treci neapărat *prin cultură*. Naţionalismul e o disciplină care cere muncă, e o filozofie pe care ţi-o asimilezi prin cultură, prin adevărata cultură. Să se înceteze, prin urmare, cu luarea în deşert a cuvântului de naţionalism. Când zici că eşti naţionalist, înseamnă că-ţi ei tu asupra ta obligaţiuni morale care nu pot încăpea decât în sufletele mari, în sufletele serioase.

Naţionalismul, tocmai *el*, ca simplă doctrină, cere studenţilor o viaţă de muncă determinată de

o necontenită iubire de cultură, căutând totdeauna, ca din cultura pe care o pot aduna în sufletul lor, să desprindă cât mai multe îndemnuri pentru viaţa noastră naţională. Şi mai cere un lucru. Indată ce ai ajuns la o anumită concluzie, să ai curajul să primeşti şi atitudinea morală pe care ţi-o inpune s-o ai în viaţă acea concluzie. Pentrucă noi nu strângem cultură în sufletele noastre decât pentru munca şi faptele cele nouă care pot să răsară din ea.

16 Decembre.

Ce n-ar trebui să se 'ntâmple

Şi de rândul acesta s'a văzut cu prisosinţă că în fiecare ţară sunt două ţări. E ţara oficială care vorbeşte prin partide şi prin cluburile politice şi e ţara reală care stă dedesupt, totdeauna gata să sprijine şi să învioreze pe cea de sus. Sunt cele două ţări pe care le găsim aşa de bine înfăţişate în romanul lui Melchior de Vogüé, „*Morţii care vorbesc*". Urîm pe cea dintâiu, ori de câte ori crede că se poate mişca numai prin ea şi că poate trăi numai pentru ea, şi iubim pe cealaltă, totdeauna, pentrucă e singura realitate de unde se înnalţă necontenit puterea şi valoarea unui stat.

Nu se poate închipui o primejdie mai mare decât aceia pe care am avea-o în faţă când ţara cea adevărată, ţara reală, ar ajunge la discreţia desăvârşită a ţării oficiale.

Uitaţi-vă numai la ceiace se petrece la noi. Ţara oficială a formulat pretenţii faţă de Statul bulgar. Bărbaţii politici din Bulgaria răspund: bucuroşi v'am da ceia ce ne cereţi, dar nu ne lasă ţara. Şi, totuşi, vor trebui să ne dea, pentrucă ţara noastră, cea oficială, nu vrea de loc să rămână de ruşine. Dacă nu vor vrea, ţara *reală* va fi chemată să-şi facă datoria. Adică: să spele obrazul României oficiale, care a crezut o clipă că poate săvîrşi lucruri pe care cea dintâi nu le-a urmărit şi nu l-ea pregătit. Prin urmare, vom avea ceiace s'a cerut. Prin războí sau numai pe calea tratativelor dela guvern la guvern. Şi ce

va fi mâine? La noi: un guvern care îşi va fi justificat epitetul de „tare“ şi o opoziţie care-şi va preamări gestul patriotic al „abţinerii“,—de-o parte, — iar de altă parte, o ţară care, fiţi siguri, nu se va bucura prea mult de un lucru care nu s'a făcut prin ea, ci pe deasupra capului ei. Bucuria, marea şi sfânta bucurie naţională, nu se dă decât acelor fapte pentru a căror realizare ai cheltuit speranţă şi luptă îndelungată. Cum m'aş putea eu bucura de un lucru, care s'a făcut în preajma mea, dar nu s'a făcut prin mine, prin voinţa şi prin sufletul meu?

Şi va mai fi încă ceva: zeci de ani de acum înnainte, ne vom izbi de politicianismul din România, care va căuta necontenit să se reabiliteze în faţa ţării prin actul „rectificării de graniţă“ îndeplinit în anul 1913.

Poate că patruzeci de ani de acum înnainte ni se va arunca în ochi praful „rectificării“, — în Parlament şi la alegeri. Iar noi, aceştia din ţara de jos, ne vom închina şi mai departe în faţa politicianilor, cari nu vor face altceva decât să glorifice în fraze cuceritoare actul „rectificării“. Cutare politician îşi va alipi încetul cu încetul epitetul de „diplomat“, alţii îşi vor zice «bărbaţi de stat», şi politicianismul, astfel reabilitat, va apăsa şi mai greu asupra unei ţări pe care de mult n'o mai vedem din pricina puzderiei de politiciani. Şi asta n'ar trebui să se întâmple, pentrucă nu vrem ca „rectificare de graniţă“ să însemne un mijloc de reabilitare a politicianismului din România.

Mai bine c'o graniţă nerectificată, decât cu un politicianism reabilitat, în stare să-ţi mai arunce praf în ochi cine ştie câţi ani de acum înnainte.

31 Decembre.

Răspunderea generaţiei de azi

Aşteptăm acum marea sărbătoare a Naşterii lui Cristos, şi poate că e întâia oară când, noi, cei din generaţia de azi, o aşteptăm cu sufletul care trebue. Poate că întâia oară simţim în noi înţelegerea cuvenită faţă de această sărbătoare pe care veacurile de credinţă creştină au ridicat-o la înnălţimea unui simbol nesecat în stare să coboare asupra omenirii îndemnuri tot aşa de nouă ca şi îndemnurile care sau mişcat în sufletul ei în clipa în care cei trei magi au pornit spre steaua menită să vestească tuturor deschiderea apropiată a unor alte vremi.

Simţim că şi deasupra naţiunii noastre se plimbă o stea nevăzută până acum şi simţim că înlăuntrul generaţiei de astăzi au început să se mişte magi cu ochiul aţintit spre noua dâră de lumină. Cetitorii iscusiţi de suflete ne spun că înlăuntrul neamului românesc s'a ivit şi s'a precizat tot mai mult un ideal chemat să călăuzească toate energiile noastre naţionale. O neaşteptată zbucnire de evenimente a trecut în noi hotărîri pe care nu le-am avut până acum, a întărit tendinţi pe care întotdeauna le-am ocolit şi ne-a deschis drumuri pe care n'am fost deprinşi să umblăm. Suntem o generaţie pe umerii căreia

se îngrămădesc răspunderi mari. In fața noastră s'au lămurit idealuri care cer un suflet și o energie necunoscute până acum. Intreaga generație de astăzi trebue să îngenunche în fața necesităților naționale pe care vremea din urmă le-a precizat cu atâta putere. Prin *noi*, va trebui să simtă, să cugete și să lucreze, toate puterile națiunii noastre, — puteri îngrămădite într'o singură generație.

De mult n'am avut un asemenea moment moral, în care o generație să se simtă înfășurată din toate părțile într'o disciplină inpunătoare desprinsă din idealuri așa de bine precizate. Și într'un asemenea moment moral, ne găsește astăzi sărbătoarea Nașterii lui Cristos. Din această sărbătoare, avem datoria să scoatem îndemnurile cuvenite. Când zbuciumul vremii a așezat deasupra unei generații idealuri, pe care generațiile dinnainte nu le-au putut avea, această generație e chemată să facă, din viața ei, o viață de Crist: Ceiace înseamnă: eliminarea fără zăbavă a credințelor greșite, înnoirea morală a sufletelor și lupta statornică pentru biruința idealurilor care încep să dicteze astăzi.

Și dacă vom avea energia morală care ne trebue pentru a răspunde chemărilor celor nouă, atunci, prin generația noastră, prin *sufletul* și prin *lupta* noastră, vom fi regenerat o întreagă națiune.

25 Decembre.

In fața războiului

Oricât am striga împotrivă-i și oricât de numeroși ar fi aceia cari cred în sosirea unei vremi de frăție universală, războiul rămâne și mai departe în rândul marilor necesități firești de care nu te poți atinge fără să ai simțimântul că ai sdruncinat însăși elementele din a căror împreunare purcede viața omenirii. Când vei vrea să definești viața, va trebui, neapărat, oricât de sărace ar fi cunoștințele tale de biologie, să pui și cuvântul de războiu. Prin războiu se înnalță energia și se creiază prestigiul unei națiuni. Orice cultură și orice civilizație înseamnă biruința prin luptă a unui suflet național. Nu e gând încolțit în mintea omului care să nu însemne un început de acțiune și nu e suflet de popor care, odată lămurit, să nu însemne un războiu viitor. Și cu cât sufletul național al diferitelor popoare se va preciza și se va contura mai mult tinzând să se îmbrace în forme de cultură proprii, cu atât și posibilitățile de războiu vor spori mai mult. Totul merge spre o diferențiere din ce în ce mai accentuată, și diferențierea înseamnă: *conștiința luptătoare*. Intreaga omenire vrea să răsufle astăzi prin cât mai multe națiuni, și la temelia fiecărei națiuni stă un suflet care s'a luptat

şi o conştiinţă care a biruit. A încerca să înpiedici diferenţierea e tot una cu a ucide orişice silinţă spre mai bine. Inlăturaţi războiul, şi aţi tăiat omenirii posibilitatea de a-şi înnmulţi puterile creiatoare de cultură şi de civilizaţie. Ar fi atunci o privelişte într'adevăr desgustătoare: înnaintea noastră s'ar desfăşura masa enormă a unei omeniri idioţite.

Lenea şi desfrâul s'ar încuiba pretutindeni. Isteţimea de spirit s'ar duce, avânturile mari ale simţirii ar pieri, energiile ar cădea într'o somnolenţă neturburată, şi omenirea singură s'ar ridica şi ar ucide pe generoşii nesocotiţi cari au crezut că războiul se poate înlătura. După o epocă de pace silită, ar urma atunci un război uriaş în care omenirea s'ar arunca nebună numai ca să guste plăcerea nesfârşită a mişcării şi ca să vadă câtă energie luptătoare se mai găseşte în sărmanele-i vine amorţite. Cu nimic nu se poate asemăna puterea de purificare pe care o are un războiu. Prin cafenele şi prin cluburi pătrunde un vânt care curăţă şi înnoeşte. O disciplină binefăcătoare se coboară în fiecare suflet şi pentru întâia oară individul nemernic înţelege ce înseamnă o naţiune. Toate păcatele îngrămădite, an de an în sufletul unei societăţi se spală într'o singură noapte trăită pe câmpul de război. Mor mii şi mii de oameni pentruca pe urma lor să rămână un suflet purificat. Şi ce înseamnă viaţa mea, ce înseamnă viaţa dumitale în faţa acestui suflet pe care nu-l poţi creia prin mii şi mii de cărţi şi pe care o naţiune îl capătă prin miile de guri care se închid muşcând din ţărâna însângerată a câmpului de război.

Un lucru însă. Sunt războaie naţionale şi sunt războaie de gust. Sunt roăzboaie la spatele

cărora se mişcă nemăsuratele energii populare şi sunt războaie la spatele cărora nu veţi găsi decât trupul tremurător al unui diplomat nătâng. Sunt războaie prin care răsuflă idealuri seculare şi sunt războaie prin care încearcă să se justifice cutare ideal improvizat în pripă într'un consiliu de Miniştri. Vom face şi războaie de acestea, dar aşteptăm marele războí naţional chemat să afirme puterile sufletului şi culturii româneşti, şi fiţi siguri, că la spatele lui nu veţi întâlni niciunul din *geniile răgasite* ale României de astăzi, ci veţi întâlni numai sufletul deplin pregătit al unei naţiuni pe care încă n-o avem.

12 Ianuar.

Artiştii şi Războiul

Ziarul „Rampa“ a deschis mai zilele trecute o anchetă al cărei scop erà să înregistreze atitudinea pe care o au scriitorii şi artiştii noştri faţă de război. In afară de doi, trei inşi, toţi ceilalţi cărora li s'a cerut părerea au trimes răspunsuri mediocre, ceiace ne-a dovedit încă odată că scriitorii noștri sunt lipsiţi de puterea de a cugeta. In răspunsul d-lui Al. Mancedonski găsim aceste rânduri: «E mai mare pagubă pentru ţară dacă ar pieri un intelectual care a produs şi ar mai fi produs, decât un plugar care n'a lucrat nimic cu creierul, n'a lucrat ceva care ar fi fost pentru folosul minților altora. Dacă eu aş avea o idee şi dacă războiul m'ar omorî înnainte de a-mi fi aşternut ideia, fireşte că ea va fi desființată. Cu ce se foloseşte ţara din sacrificiul unui intelectual care ar mai fi putut produce?» Concluzia răspunsului pe care-l dă d. Macedonski e aceasta: In timp de războiu, «literaţii şi artiştii trebuesc lăsaţi acasă, fiindcă prezintă îndrumarea minţii omenești». Vezi dumneata: plugarul să-şi lase ogorul şi casa și să se ducă pe câmpul de război iar d. Isac, Stamatiad, Oreste, Davidescu şi toţi ceilalţi să rămână acasă, adică la cafenea, pentru simplul motiv că dumnealor

reprezintă «îndrumarea minţii omeneşti». Pictorul Vermont priveşte chestia aşa de adânc, încât emite această înnaltă cugetare: Războiul nu e folositor, pentrucă după el urmează o stare economică aşa de proastă, încât nimeni nu se mai gândeşte atunci «să cumpere lucruri de artă». D. Al. Cazaban, cu toate silinţele pe care şi le-a dat, nu poate să vadă deloc «avantajele» pe care le-ar avea războiul „pentru noi, literaţii".

Un răspuns frumos e acel pe care-l dă italianul Alf. Castaldi. Răspunsul acestuia e o strălucită apologie a războiului. D. Castaldi zice: «Din războaele civile ale Italiei şi-a stors Dante elemente artistice ale nemuritoarei sale poeme. Muzicanţi, pictori, sculptori, în orice timp şi în orice loc, s'au inspirat din război, sintetizând artistic tragedica lui expresiune. Gluck a scris cele mai frumoase pagini muzicale în jurul acestui sentiment. Şi mulţi, foarte mulţi astăzi, în Italia, culeg motive de inspiraţie artistică din deşteptarea cunoştinţei naţionale. Marea civilizaţie înfloreşte *Arta*». Fără îndoială, răspunsul artistului Castaldi e plin de adevăr, şi ne pare rău că un asemenea răspuns n'a putut eşi şi din gura scriitorilor noştri. Intr'un război naţional, nu se prezintă categorii sociale: ţărani, meseriaşi, negustori, intelectuali, — ci se prezintă o *naţiune*. Ţăranul poate foarte bine să spună: am un ogor şi am copii; negustorul: am o tarabă şi am interese; intelectualul: am o ideie pe care încă n'am exprimat-o; artistul: în capul meu se frământă o concepţie nouă,—şi toţi laolaltă pot să strige: lăsaţi-ne acasă; naţiunea însă le spune tuturor: în clipele acestea, eu dictez. Aci stă marea frumuseţe a războiului, în această disciplină invincibilă care înlătură milioane de interese indi-

viduale pentru a ridica deasupra tuturor un interes, *interesul naţional*. Şi pe urmă să nu credeţi d-voastră că războiul ar păgubi culturii unui popor. Din potrivă: războiul e un mijloc sigur de-a lecui o naţiune de boala *intelectualismului steril*. Nu găsiţi şi d-voastră că de un timp încoace prea ne închinăm în faţa cuvântului acestuia de „intelectual“? Şi ce înseamnă a fi intelectual, dacă tu n'ai trăit niciodată înlăuntrul realităţilor naţionale, dacă tu ai stat mereu închis în pagini din care n'ai putut să scoţi nici o cugetare, nici un gând de folos pentru societatea în care trăeşti?

Războiul, iubite cetitor, e puterea minunată care smulge sufletul din mijlocul slovelor sterpe în faţa vieţii făcându-l să înţăleagă adevăruri pe care altfel nu le-ar fi cunoscut niciodată. Războiul e o constrângere dureroasă, dar o constrângere fecundă, pentrucă civilizaţia şi cultura unui popor nu se ridică decât dintr'o nesfârşită serie de constrângeri.

12 Ianuar.

Trădătorul: O fi strein, dar e al vostru.

Tocmai în clipa în care gurile nu ştiu să mai rostească decât cuvintele «apărare naţională», ziarele noastre au avut mâhnirea să imprime în paginile lor, nu cu mult mai albe decât litera cea neagră pe care au întrebuinţat-o, — în paginile lor atât de cuvioase, prin urmare, au avut mâhnirea să imprime numele unui om care pusese la cale trădarea pe arginţi străini a planurilor noastre militare. Trădătorul erà ofiţer în rândurile armatei române, şi patriotismul aşa de recent, cunoscutul patriotism cu patru laturi al ziarelor noastre guvernamentale a avut sbucniri de revoltă care trebuesc trecute neapărat într'un viitor manual al micilor noştri dorobanţi.

N'au trecut două zile însă, şi mâhnirea cea nemăsurată s'a preschimbat într'o bucurie pe care ziarele noastre, atât de jignite în puritatea paginilor lor, au trâmbiţat-o, timp de o săptămână şi mai bine, în articole din care se desprindeà cea mai autentică mândrie naţională. Trădătorul nu erà român. Căpitanul Goliescu erà, după cele mai sigure informaţii, un strein furişat în rândurile armatei române într'un timp când gurile noastre nu învăţaseră încă să rostească şi cuvintele de «apărare naţională». Şi fiindcă

trădătorul erà strein, patriotismul aşa de provizoriu, deşi cu patru laturi, al ziarelor noastre, s'a simţit dator să aibă şi câteva articole de efemeră indignare împotriva braţelor care s'au deschis prea de multe ori ca să primească toate aluviunile lăsate pe un pământ care-i destul de strâmt şi pentru noi, necum să mai încape şi tot ce aduce apa din câte ţări a lăsat Dumnezeu în preajma noastră.

Noi însă judecăm cu totul altfel. In faţa acestor sbucniri sgomotoase ale unui patriotism provizoriu, noi vom zice: zadarnic vă bucuraţi! Trădătorul e strein, dar e al vostru. E al vostru, de sus până jos.

E al partidelor voastre, e al presei voastre, e *al mediului vostru*. Streini vor fi totdeauna în această ţară, dar gradul lor de nocivitate va fi determinat de cantitatea de energie naţională pe care vor întâlni-o în drumul lor în fiecare clipă. Iar voi, cari alcătuiţi partea superioară a societăţii noastre, n'aţi fost niciodată un mediu de impunătoare energie naţională pentru miile de pripăşiţi aruncaţi în mijlocul nostru de necesităţile invincibile ale vieţii moderne. Fiecare strein venit aci a întâlnit un mediu în care cuvintele de „apărare naţională“ nu sunt pomenite decât atunci când partidele şi ziarele lor socotesc că e bine să fim puţintel mai ţanţoşi cu oricine îndrăsneşte să sfideze autoritatea României oficiale, reprezentată astăzi printr'un teribil guvern de «apărare naţională», din care frântura tachistă mai ales, a fost totdeauna cel mai autentic zid de „apărare naţională“ ridicat în faţa elementelor streine.

Ziceţi *acum*: apărare naţională. Dar ce-aţi zis până acum şi ce veţi zice mâine când lucru-

rile vor fi intrat din nou în matca lor obişnuită? De ce aţi uitat că o societate trebue să se găsească într'o neîntreruptă atitudine de „apărare naţionala“? Nu vi-e ruşine să faceţi acum pe indignaţii în faţa trădătorului care vi se potriveşte, *în toate*, aşa de bine? Sunt zeci de ani decând voi, partea superioară a societăţii româneşti, nu faceţi altceva decât să vindeţi pe bani interesele noastre naţionale, în cât aţi transformat trădarea *într'un fapt permanent*.

Niciodată nu v'aţi gândit că elementele streine trebuesc încorporate într'un mediu în care fiecare lucru să însemne: apărare naţională.

Insuşirile nocive ale streinilor strecuraţi în mijlocul nostru nu pot fi diminuate decât prin izbirea lor continuă de pereții unei societăţi în care totul: partidele, ziarele, școala și viaţa economică, — e organizat în vederea unei energice apărări naţionale. O societate se apără prin partidele ei politice, prin organismul economic din care-şi soarbe energia, prin cultura pe care şi-o creiază, prin literatura în care şi-a închis sufletul, prin convingerile la care se închină, prin moravurile care o stăpânesc. Ori, ce am pus noi din toate aceste mijloace de apărare în faţa elementului strein? Partidele, de care streinii nu s'au lovit niciodată, ba, dimpotrivă, şi-au făcut din ele o singură punte de trecere în lăuntrul unei ţeri în care drumurile stau totdeauna deschise? Organizmul economic, pe care încă n'am izbutit să-l aşezăm pe realitatea statornică a puterilor noastre naţionale? Cultura, care până acuma nu înseamnă decât doar diploma la spatele căreia se ascund lenea şi incultura? Ce am pus noi în faţa elementului strein? Literatura care nu se poate impune, înrâurind fiecare suflet pe care-l

atinge, pentrucă din lăuntrul ei n'a ajuns încă să vorbească sufletul nostru naţional? Ce am pus, mă rog? Convingerile doctorului Thiron? Convingerile de filosof tolerant ale d-lui Rădulescu Motru? Sau convingerile de diletant ambiţios ale d-lui Diamandy, care, bolnav fiind, se sileşte totuşi să scrie articole pentru «Semnalul»? Sau poate moravurile oraşelor noastre, în care luxul, dezordinea şi destrăbălarea te fac să crezi că ai înnaintea ta o societate îmbătrânită, care stă gata să cadă din pricina epuisării.

Nu, n'am pus nimic, pentrucă suntem o societate al cărei suflet nu e încă organizat, şi oricare strein venit în mijlocul nostru nu întâlneşte nimic care să-l înveţe să respecte pământul pe care calcă şi naţiunea în care trăeşte.

Şi uite, se împlineşte anul de când partidele şi ziarele noastre se desfătau în faţa procesului Cuza-Socor; se împlineşte anul de când d. C. Rădulescu Motru împărţeà zeflemele pe seama profesorului a cărei acţiune sistematică tindeà să dovedească tuturor necesitatea imperioasă a unei politici de apărare naţională; se împlineşte anul decând verdictul de achitare al juraţilor tachişti a fost primit cu bucurie, pentrucă aţi văzut în el o lovitură dată acelora cari, în această ţară, năzuesc să realizeze *nu un mediu de ură stearpă, ci un mediu de energie naţională.*

Şi astăzi nu ştiţi cum să vă bucuraţi mai mult că trădătorul Goliescu e un strein...

E un strein, dar e al vostru.

E copilul ticăloşiei voastre.

10 Februar.

Un venerabil representant al idealismului:

Lct-colonel I. Manolescu-Mladian

De multe ori m'am întrebat: unde ni sunt bătrânii?

Unde ni sunt bătrânii pe cari să-i întâlnim la orice răspântie şi la orice cotitură de drum, înfipţi acolo ca nişte steaguri albe pentru călătorul cel tânăr care ar vrea să ştie în fiecare clipă încotro apucă drumurile cele drepte. Unde ni sunt bătrânii pe experienţa cărora să se razime entusiasmul zburdalnic al tineretului nostru, bătrânii cari să vorbească, bătrânii cari să îndemne, bătrânii cari să privească o generaţie întreagă aşa cum priveşti spre o albă culme depărtată pânăla care se întind drumuri lungi pe care nu le vezi, dar care ţi se par scurte, tocmai pentrucă vezi o culme albă ridicându-se la capătul lor. Unde ni sunt bătrânii cari să facă din părul lor înnălbit o culme albă pentru ochii noştri? Am şti atunci mai bine încotro să mergem şi drumul ne-ar părea atunci mai scurt. Dar noi suntem o generaţie osândită să nu-şi aibe bătrânii ei. Deceniile de politicianism au ucis în această ţară bătrâneţa care să însemne o aripă de cruce aşezată la marginea drumurilor celor grele. Cres-

cut și hrănit de partide, bătrânul din zilele noastre stă ascuns în colțuri de cafenea unde-și rumegă pensia căpătată prin numeroasele-i merite electorale. In sufletul lui nu se frământă nici o aspirație, nici o revoltă, nici o fărâmă de ideal, pentrucă în tinerețe n'a învățat să se lupte pentru nimic. O funcție dela partid, și toate i s'au părut bune în țara aceasta în care toate trebuesc îndreptate. O pensie la bătrânețe, și în sufletul lui s'a stârpit putința de a crede că fiecare lucru mai poate fi și altfel decât cum este.

Și iată că un tineret întreg se mișcă astăzi pentru a scoate din sufletul lui o Românie nouă. Un tineret întreg desfășură în țara aceasta priveliștea minunată a unui idealism nebănuit, ocolind partidele în fața cărora s'au închinat atâtea generații. Un tineret întreg, și în preajma lui nici un bătrân din câți bătrâni sunt pe pământul acestei țeri, care are totdeauna dreptul să ceară un pic de idealism și dela bătrânii pe cari-i ține, nu ca să rumege pensiile partidelor în colțuri liniștite de cafenea, ci ca să stea în preajma drumurilor pe unde curg puterile cele nouă.

A fost un bătrân, dar acela erà rămas din alte vremuri.

A fost un bătrân pe care ni l-a dat vremile de luptă ale lui Vodă Cuza, un bătrân care se simțeà ca un exilat între oamenii de astăzi și care a tresărit când a văzut că în preajma lui începe să se miște iarăși idealismul vremurilor în care se născuse.

Bătrânul acesta nu mai e acum, și cât e de mare țara aceasta, ea nu va mai găsi un alt bătrân pe care să-l așeze în locul bătrânului care s'a dus de lângă noi, ducând cu el poate și singura bătrânețe adevărătă din această țară.

Iar voi, tineri, care nu veţi mai întâlni de acum înnainte nici o privire de bătrân bucuros de lupta pe care-o duceţi, aduceţi-vă totdeauna aminte de ochiul care v-a privit atâţia ani de zile, de glasul care s'a impreunat de atâtea ori cu glasul vostru, — aduceţi-vă aminte de bătrânul colonel Manolescu Mladian, de singurul bătrân care v-a stat alături, într'o ţară în care de mult bătrânii nu mai ies în drumul celor tineri.

4 Februar.

Intrebarea de mâine: Cu ce ne-am ales?

Şi uite, vor trece şi ceasurile acestea de diplomaţie pretenţioasă, de nesiguranţă chinuitoare, de satisfacţii amânate, de guri care ştiu să ceară şi mâni care nu pot să ia. Vor trece ceasurile acestea în care nerăbdătoarea poftă oficială ne-a învăţat şi pe noi să zicem pe de rost: cu ce-o să ne alegem?, — şi vor veni ceasurile în care vom fi siliţi să ne întrebăm: *cu ce ne-am ales?* Azi suntem încă în vremea naţionalismului oficial care nu-ţi îngădue să faci socoteli, *să numeri* şi să calculezi câştigul zbuciumărilor prin care a trecut societatea noastră. Va veni însă şi vremea când această societate, scăpată din firele pretenţioase ale diplomaţiei aeriene, va cere *să se numere* câştigul zilelor din urmă în care: cei puţini au cerut şi cei mulţi au aşteptat. Ne vom întreba, prin urmare, cât de curând: cu ce ne-am ales depe urma unei diplomaţii aeriene pe care n'au putut s'o cunoască decât doar păsările îndrăsneţe din regiunile cele mai de sus ale văzduhului; cu ce ne-am ales depe urma unui guvern înseilat în pripă din cârpele politicianismului român, pe care mânile „colaborării“ au căutat să le spele în apele sărace ale unui naţionalism improvizat,

— aşa de sărace, încât oricine a putut să vadă cât e de puţin dela suprafaţă şi până la fund; cu ce ne-am ales depe urma gesturilor de patriotism silit ale partidului liberal, a cărei ipocrizie politică a ştiut să facă din „concursul“ lui de astăzi o «acţiune» căreia să i se urce *cursul* în împrejurările politice de mâine; şi în sfârşit cu ce ne-am ales depe urma presei româneşti care, *ea*, a ţipat, a prăvăzut, a sfătuit şi a îndrumat timp de aproape şase luni de zile?

Cu *ce* ne-am ales?, — iată întrebarea care se va ridica mâine deasupra societăţii româneşti. Şi-atunci, vom căuta *să numărăm.*

Nu putem şti ce vom găsi la numărătoare. S'ar putea întâmpla ca numărând, să nu întâlnim de loc şi „rectificarea cu Silistra“. Când a căzut un lucru în mânile „mediaţiunii Puterilor“, e ca şi cum ai zice: bine-ar fi să plouă peste două zile. Ai cu tine numai speranţa, nu şi puterea. Puterea o au vânturile capricioase care pot să aducă un nor, dar pot iarăşi să-l ducă şi în locuri în care nu va întâlni niciuna din speranţele noastre.

Dar să zicem că în socotelile pe care le vom face atunci vom întâlni şi Silistra. Mulţi vor zice: E de-ajuns. Parlamentul va ţine câteva şedinţe în care miniştrii se vor săruta în faţa deputaţilor înfrânţi de emoţie, guvernul de colaborare se va transforma poate într'un guvern de fuziune, partidul liberal nu va uita să spună că de nu erà el cu „concursul“, cu „abţinerea“ şi cu „declaraţiile“ lui,... în Bucureşti vor fâlfâi steagurile în semn de biruinţă, seara vor fi retrageri cu torţe şi muzici militare, în biserici se vor oficia tedeum-uri, în calendar va fi însemnată o nouă sărbătoare naţională şi fiecare om

va spune uşurat în faţa unui pahar cu vin: care va se zică, o făcurăm şi pe asta.. iar, ziarele, ah! ziarele, vor scoate ediţii naţionale şi câteva luni de zile vor hrăni publicul cu vederi din Silistra şi cu interminabile corespondenţe dela «trimisul nostru special». Cam aşa va fi, şi lumea va fi cât se poate de mulţămită. Şi totuşi, nu va fi de ajuns. Politicianii ne vor face să credem că de acum înnainte, având Silistra cu noi, suntem aşa de tari, încât societatea românească se poate culca iarăşi pe aceiaşi pernă pe care a dormit şi până acum, ceiace înseamnă: aceiaşi inconştienţă jos, aceiaşi lipsă de răspundere sus. Se va deschide, prin urmare, o epocă de înceată rumegare a succesului nostru diplomatic şi ne vom târî şi mai departe cu aceiaşi viaţă şi cu aceiaşi presă politică.

Şi nu va fi de ajuns. Sbuciumul zilelor din urmă nu poate fi plătit numai cu întăriturile Silistrei. Vrând, nevrând, societatea românească va trebui să simtă că în lăuntrul ei s'a mai strecurat şi un alt câştig.

O ţară nu e făcută numai din pământ; o ţară e făcută şi din suflet. Şi atunci, va trebui *să numărăm* în lăuntru. Acolo, în suflete, a căzut o învăţătură care alcătueşte câştigul adevărat al zilelor din urmă. Invăţătura aceasta, mai ales, trebue bine numărată, ca să putem şti lămurit: *cu ce ne-am ales*. Despre ea nu vor vorbi ziarele şi partidele se vor face că nu pot s'o înţeleagă. Pentrucă în învăţătura aceasta, căzută adânc în suflete, se cuprinde programul acţiunii naţionale de mâine.

9 Mart.

Problema evreiască nu e o problemă a prezentului

Evreii din România au început să se agite, şi se agită cu îndrăsneala aceia lipsită de orişice cumpăt pe care le-o dă convingerea că ţara noastră e pândită de primejdii apropiate. In Bucureşti apare de o lună de zile ziarul săptămânal „Infrăţirea", — organ al evreilor pământeni —care caută se ne încredinţeze că Evreii sunt legaţi de pământul acestei ţări printr'o iubire străveche, tot aşa de preţioasă ca şi iubirea noastră, şi prin jerfe care nu se mai pot număra şi care trebuesc neapărat răsplătite printr'o grabnică acordare de drepturi politice. Petiţii duioase au fost îndreptate spre locurile de unde emană puterea legislativă, iar ziare mari din streinătate au svârlit articole violente asupra statului care nu s'a hotărît încă să deslege problema evreiască. Atâtea şi atâtea frământări, prin urmare, menite să împingă cu de-a sila problema evreiască în rândul cel mai din faţă al preocupărilor noastre naţionale, pe de o parte, iar pe de alta, să o pună în legătură cât mai strânsă cu desfăşurările politicii internaţionale, pregătind astfel o puternică *presiune din afară*, ceiace înseamnă:

orice sprijin din partea puterilor europene, în satisfacerea diferitelor noastre necesităţi, să fie condiţionat de deslegarea problemei evreieşti.

Şi, cu toate astea, problema evreiască nu e o problemă a prezentului. Trebue să mai treacă foarte multă vreme până când România să aibe într'adevăr dreptul să se gândească şi la deslegarea acestei probleme. Şi anume, trebue să treacă atâtav reme câtă ne trebue pentru creiarea unui organism naţional în stare să cuprindă în el şi populaţia evreiască.

Problema evreiască nu trebue *isolată*, pentrucă nu poate fi deslegată aşa cum deslegi o problemă de sine stătătoare, o problemă cu date suficiente.

Această problemă trebue privită ca fiind încorporată într'un formidabil sistem de ecuaţii. Soluţia ei, prin urmare, e condiţionată de soluţiile pe care le capătă încetul cu încetul celelalte ecuaţii. Organismul naţional, întâi, şi pe urmă, deslegarea problemei evreieşti. Fiecare pas mai departe în întărirea energiei româneşti înseamnă un pas mai mult spre clipa când vom putea să ne gândim şi la drepturile populaţiei evreieşti. Ceiace trebue bine săpat în mintea tuturor, e că numai o Românie tare, o Românie cu energii organizate, are dreptul să discute şi să deslege problema evreiască. România de astăzi nu are, nu poate să aibe dreptul acesta. Evreii însăşi prin urmare, sunt ţinuţi să dorească o România tare, pentrucă numai ea le poate da drepturile pe care le cer. Şi atunci, suntem în drept să-i întrebăm: ce-aţi făcut d-voastră pentru a grăbi închegarea unei asemenea Românii? Aţi simţit că nu avem o cultură îndeajuns de fixată, şi aţi căutat să strecuraţi aici tot ce aţi crezut că

poate duce mai repede la o desorganizare a sufletului nostru național. Ați văzut că nu avem încă o literatură pe care să ne putem răzima cu încrederea deplină, și nu v-ați sfiit să ațâțați și să încurajați curentele menite să îndepărteze o întreagă societate de singurul drum care poate duce spre o literatură națională determinată de nevoile noastre sufletești.

Ați văzut că avem o presă slabă, și ați făcut tot ce v-a stat în putință ca s-o slăbiți și mai mult, făcând din ea mijlocul cel mai sigur prin care să realizați o continuă slăbire a puterilor morale din această societate. Ați văzut că suntem bântuiți de politicianismul cel mai primejdios, și d-voastră, Evreii, l-ați ademenit, l'ați conrupt și l'ați stricat și mai mult.

Ați văzut că avem o țărănime fără hrană, fără cultură și fără drepturi politice reale, și d-voastră, Evreii, v'ați năpustit asupra ei ori de câte ori n'ați întâlnit o lege care s-o apere. Niciodată, prin urmare, *nu ați respectat necesitățile noastre naționale.*

Pururea v-ați purtat pașii pe drumuri suspecte. La Iași, vă prăpădiți de admirație în fața filosofiei inutile a d-rului Thiron și duceți luptă înverșunată împotriva profesorului Cuza a cărui acțiune urmărește pregătirea conștiințelor din care mâine să poată răsări *România cea nouă.* Dintre partidele politice, ați urît tocmai pe acel care-i chemat să înnalțe și să moraliseze viața noastră politică, — partidul naționalist-democrat.

In loc să vă supuneți desciplinii pe care ne-o impuneau, și nouă și d-voastră, necesitățile naționale ale acestei societăți, d-voastră ați umblat totdeauna împotriva ei și ați căutat s-o înfrângeți. Și ați greșit. Ați greșit, pentrucă nu

aţi avut puterea să respectaţi următoarele adevăruri: *Problema evreiască nu e o problemă de sine stătătoare.* Ea face parte dintr'un mare sistem de ecuaţii. Deslegarea ei e condiţionată de alte probleme pe care d-voastră, Evreii, le-aţi nesocotit totdeauna,—atât de condiţionată, încât, ori de câte ori veţi încerca s-o isolaţi, vom avea dreptul să vă acuzăm de nepatriotism.

Patriotismul Evreilor nu poate sta în faptul că să nasc şi mor pe pământul acestei ţări, ci el trebue să stea în susţinerea lor de a respecta şi de a sprijini tot ce tinde să ne dea, tuturor, o Românie tare,—tare prin avuţia, prin cultura şi prin ordinea ei socială.

Primirea elementului strein atârnă de intensitatea culturii şi energiei româneşti.

Antisemitismul nu e o ură, ci e o atitudine de apărare naţională isvorîtă din conştiinţa scăderilor noastre.

Ori, din câte ştim până acum, Evreii n'au dorit niciodată o Românie tare. Au dorit o Românie desorganizată,—şi pe aceasta o au. România aceasta însă nu are dreptul să deslege problema evreiască. De aceia am zis: Problema evreiască nu e o problemă a prezentului.

Le dorim, prin urmare, Evreilor noştri patriotismul aşteptării, bazat pe o supremă desmeticire.

24 Mart.

Invazia imprimatului

De pretutindeni ţâsneşte litera şi pretutindeni se plimbă imprimatul purtat de mâna sprintenă a vânzătorilor de ziare. Alături de cele vechi, patru ziare nouă îşi ţipă astăzi numele în vălmăşagul din Capitală, iar unul dintre cele vechi, nemulţămit cu ce-a făcut până acum, îşi schimbă direcţia, vestind pe cetitor, prin articole pline de stângăcii senile, că de aici înnainte va fi şi el în rândul ziarelor celor nouă. Şi nici provincia nu se lasă mai pre jos de Capitală. Nu e oraş din care să nu-ţi vină două-trei ziare politice, contribuind şi ele la ridicarea uriaşului morman de imprimat cotidian, pe care nu-l justifică decât desfrâul luptelor noastre politice şi uşurinţa nemărginită cu care cineva pune mâna pe condei în această ţară, în care condeiul a căzut de mult din mânile purtătorilor chemaţi, în mânile menite să-i fărîme prestigiul şi să-l îndepărteze tot mai mult de înnalta funcţiune morală, pe care el, condeiul, trebue s-o îndeplinească în mijlocul nostru. Avem, prin urmare, o furioasă invazie a imprimatului, care-şi revarsă litera pretutindeni, astupând străzile şi împiedecând circulaţia. Ieşit din redacţiile în care Bouvard şi Pécuchet sunt puşi să cugete, iar Homais să scrie, imprimatul

curge neîntrerupt printre zidurile de vinovată toleranţă ale unei societăţi, în care, dacă dai la o parte coaliţia temerară a «idioţilor instruiţi», nu întâlneşti decât o singură realitate fecundă, o singură putere vie: braţul încărcat cu foame al ţăranului care nu citeşte şi nu scrie. Şi imprimatul trece dincolo de oraşe, strecurându-se până în cele mai depărtate sate, în care avem datoria să trimetem cu totul altceva decât imprimatul partidelor noastre politice, incapabile să întreprindă o acţiune culturală, fără ca ea să însemne şi acţiunea unui partid. Aud acum că ziarul „Acţiunea“ cel mai prost din multele ziare proaste, pe care le dă Capitala, încearcă să pătrundă în sate pe cea mai sigură cale oficială, pe care o pot deschide organele administraţiei noastre rurale.

Sate şi oraşe, prin urmare, stau astăzi acoperite de stratul cel negru al imprimatului de tot felul, şi e o primejdie. E, fără îndoială, o mare primejdie să îngrămădeşti atâta imprimat deasupra unei societăţi care geme de incultură, jos, şi de semicultură, sus.

Să tot cauţi şi n'ai să găseşti o privelişte mai desgustătoare decât aceia care se desfăşoară astăzi în societatea noastră: incultura îmbrăcată în imprimat.

Am uitat cu desăvârşire că suntem o ţară în care cultura trebue servită.

Urmărind un anumit ideal, ne trebuesc anumite puteri,—şi puterile acestea nu le putem avea decât printr'o anumită cultură servită sistematic

Suntem un organism bolnav, căruia trebue să-i prescriem, nu imprimatul care duce la desordine morală şi la superficialitate pretenţioasă, ci cultura care străbate adânc în suflete, trezind şi ridicând la suprafaţă, adevăratele energii naţionale.

Se impune, prin urmare, necesitatea unui control mai riguros din partea publicului nostru față de hârtia imprimată, care-l asediază cu atâta furie. Prea multe ziare trec pe deasupra lui, fără ca din ele să cadă jos, în suflete, cultura care naște energii. Prea sunt mari sumele pe care le înghite imprimatul în țara noastră, fără ca banul cheltuit să fie prefăcut în energie morală plasată, în milioanele de suflete.

Sus, mai mult respect pentru condei, și jos, un public cetitor în stare să aleagă din maldărul de imprimat, numai ceiace îndeplinește într'adevăr o misiune culturală.

Altfel, vom ajunge să murim de incultură, și vom fi cel mai ridicul mort din lume: supt capul nostru, se vor găsi mormane uriașe de hârtie imprimată.

28 April.

Ce ne-a învăţat războiul?*)

Onorat Auditor,

Cel care a primit cinstea să vorbească înaintea d-voastră e un publicist, nu e mai mult decât un publicist, şi a fi publicist înseamnă: să fii un necontenit observator al societăţii din care faci parte, să ai un suflet pururea deschis necesităţilor şi curentelor care se mişcă în jurul tău, să te bucuri de o desăvârşită independenţă morală faţă de deosebitele interese înfăţişate prin diferitele minorităţi organizate, şi ca o consecinţă a acestor însuşiri, să ai totdeauna curajul neîndupleca de-a spune, *oricând* şi *oricui* ceiace crezi tu că poate fi înfăţişat supt numele de *adevăr*.

Cu atât cât pot avea din aceste însuşiri, prin urmare, doresc să mă primiţi în mijlocul d-voastră.

Publicistul însă îşi are o psihologie a lui. Curajul moral, care se desface de obicei din scrisul lui, se datoreşte în mare parte conştiinţei pe care o are, că scrisul acesta se îndreaptă către o societate întreagă, având în vedere ce e mai statornic, mai *permanent* în tendinţele şi în interesele ei, şi nicidecum către fracţiunile sau grupările din acea societate, — oricât de puternice şi oricât de organizate s'ar înfăţişa ele.

Cu cât îl părăseşte această conştiinţă, cu atât şi curajul lui se împuţinează, scade, se stinge şi

*) Conferinţă ţinută la 5 Decembre 1913, în T.-Severin.

scrisul lui apare ciuntit tocmai în elementele chemate să-i împrumute o valoare morală superioară.

O spun aceasta, pentrucă, ori de câte ori am lăsat condeiul şi am încercat să trec în faţa unui auditor, m'am simţit stânjenit, nu numai în căutarea formei, ci şi în acea interioară muncă a spiritului care caută, alege și precizează lucrul la care trebue să te oprești, gândul pe care trebue să-l spui. Trecând dela masa de scris la masa de vorbit, m'am simţit totdeauna încătușat de restricţiuni care-mi înjumătăţeau gândirea, silindu-mă să nu spun decât ceiace bănuiam eu că auditorul ar fi dispus să primească, dacă nu cu o deplină plăcere, cel puţin cu un pic de bunăvoinţă.

Pimindu-mă, prin urmare, ca publicist, vă rog să primiţi și scăderile care se leagă în mod firesc de această calitate a mea, adică: şovăirile în găsirea cuvântului şi cazna vădită de-a aluneca pe lângă un gând pe care, totuşi, *ai dori să-l spui.*

Am zis, onorat auditor, **ce ne-a învăţat războiul?**, — şi poate că erà mai bine să zic: *ce-ar fi trebuit să ne înveţe războiul*, pentrucă dacă stai să judeci după unele lucruri petrecute a doua zi după război, eşti foarte îndreptăţit să crezi că războiul a trecut fără să ne înveţe nimic. Singurul folos pipăit ar fi teritoriul anexat, prin care am dat Dobrogii o graniţă strategică. Pentru foarte mulţi oameni, deci, cadrilaterul ar fi singurul lucru de seamă cu care ne-am putut alege de pe urma războiului.

Ar mai fi apoi creşterea prestigiului politic al României, rezultată din faptul că Pacea s'a încheiat la Bucureşti, consfinţindu-se astfel prin-

cipiul, răzimat şi pe fapte din trecutul nostru, că, mai mult ca oricine, România are dreptul să se amestece şi să-şi spună cuvântul în marile mişcări cari privesc Balcanul.

Şi-ar mai fi iarăşi foloasele care decurg, supt forma de învăţătură pentru viitor, din marea experienţă care s'a făcut punând în mişcare întreaga noastră armată.

S'a văzut, cu prilejul mobilizării de astăvară, capacitatea de sacrificiu de care dispune societatea românească, s'a văzut până unde se poate sui puterea de rezistenţă a soldatului român, s'au văzut distinsele însuşiri de înnaltă educaţie militară ale unei bune părţi din ofiţerimea română, care ştie să împreune în cantităţi potrivite, entusiasmul latin al militarului francez cu ce e mai bun în desciplina de castă a militarului german, şi s'a văzut, cu o mulţămire, pe care nu ştim cum am putea s'o subliniem mai bine, acţiuuea sigură, bazată pe o înnaltă pregătire militară a statului nostru major, care ne-a dat prilej să gustăm din deplina siguranţă morală pe care o simte o societate când ea se poate rezima cu încredere pe o instituţie de sine stătătoare, neviciată de niciun germen al desordinii, nepătată de niciuna din pasiunile care pot să alunece pe lângă ea, adăpostită de suflarea orcărui interes trecător, nezdruncinată în autoritatea ei şi neînduplecată în hotărîrile pe care le ia, tot aşa de neînduplecată ca şi necesitatea pe care o serveşte.

Nicicând poate că n'am simţit mai bine, onorat auditor, cât de impunătoare e necesitatea de-a face parte dintr'o societate răzimată de instituţii bine închegate, bucurându-se de autonomie, prestigiu şi autoritate. De aceia n'am putut

asista decât cu o adâncă repulsiune la acea furioasă deslănţuire a unei critici desfrânate împotriva armatei noastre, cu atât mai multă repulsiune, cu cât critica aceia veneà din unele redacţii din Bucureşti, unde se ascunde cea mai autentică şi totuşi cea mai obraznică incultură.

Cine vrea să ştie ce înseamnă o instituţie sdruncinată, ce înseamnă o instituţie în care a străbătut tiptil anarhia deghizată, pe acela-l rog să citească studiul lui André Chéradame, *La crise française*, din care va vedea în ce hal a ajuns armata franceză din pricina dezordinii care s'a încuibat în ea. Cazarma franceză, transformată în cuib al anarhiei; soldatul francez, transformat în agent al celor mai desfrânate idei sindicaliste! Şi aceasta n'o dorim. Mai bine suferim nedreptăţi şi victime sporadice, decât să îngăduim, de dragul unei dreptăţi ideale, fărâmarea unei instituţii.

O instituţie, onorat auditor, înseamnă o sumă de puteri *organizate* menite să funcţioneze în serviciul unor necesităţi permanente, iar *cultura* înseamnă, în mare parte, capacitatea pe care o are o societate de a primi toate constrângerile care decurg din existenţa unei instituţii. Gândiţi-vă cu câte greutăţi a trebuit să lupte parlamentul francez până să voteze legea serviciului militar de trei ani, şi asta nu mai departe decât anul trecut, când întreaga Europă erà cutreierată de cea mai impetuoasă năvală a instinctelor războinice; gândiţi-vă că soldaţii francezi au ieşit atunci în stradă, înlocuind drapelul vechi al ţării cu sdreanţa cea mai nouă a celor mai desfrânate idei care, în numele unei democraţii rău înţelese, umbàl să şteargă din sufletul francez cuvântul de Patrie; gândiţi-vă că în acelaşi timp, Germania, marele

duşman al Franţei, votà, fără să întâmpine împotrivirile unui democratism destrăbălat, o nouă reformă menită să ridice şi mai sus puterea armatelor sale; gândiţi-vă la toate aceste lucruri şi veţi înţelege de ce spun acum, ca o încheiere a acestei digresii, că trebue să lucrăm din răsputeri pentru a întări cât mai mult *cultul instituţiilor noastre*, ele fiind sistemul osos care ţine o societate în picioare.

*

S'ar părea, prin urmare că acestea sunt foloasele cu care ne-am putut alege depe urma războiului, şi că acum, când au trecut câteva luni dela pacea din Bucureşti, ne putem permite foarte bine să ducem mai departe felul nostru de viaţă, întrerupt o clipă din pricina evenimentelor la care a trebuit să participăm printr'o acţiune militară. Şi, totuşi, mai există, trebue să exsiste, alături de câştigul pipăit al cadrilaterului şi alături de celelalte foloase înşirate până aici, un câştig mai mare, *o învăţătură* mai adâncă. Dacă nu se vede cu aceiaşi uşurinţă cu care vedem astăzi cadrilaterul, însemnat cu puncte colorate pe cele mai proaspete hărţi ale României, e pentru că ea se găseşte în regiunile mai din lăuntru ale sufletului nostru. Trebue să existe, şi cred, onorat auditor, că cea dintâi datorie a ceasului acestuia de după răsboi, e nu să împărţim cu de-a sila merite politice şi merite diplomatice, ci să ne coborîm în sufletul nostru şi să vedem câtă învăţătură a putut să cadă *acolo*, pentruca, punând-o în evidenţă, să scoatem din ea îndemnuri nouă pentru viaţa noastră naţională, căutând să orientăm această vieaţă pe singurul drum în deplină potrivire cu misiunea, cu năzuinţele cu rostul şi cu datoriile noastre naţionale.

Intâia învăţătură, onorat auditor, e aceasta: *Credinţa neclintită în necesitatea războiului.*

Nu ţi-e îngăduit să crezi *orice*, oricât de ispititoare ar fi credinţa la care te-ai oprit. In numele *tău*, poţi să gândeşti oricum; în numele *naţiunii* însă, gândirea ta nu se poate mişca decât în limitele pe care ţi le impune o anumită disciplină.

Dacă vrei să ştii puterea morală de care dispune o naţiune, va trebui să vezi înnainte de toate *credinţele* care stăpânesc în sufletul acelei naţiuni, *principiile conducătoare* după care înţelege ea să-şi orienteze viaţa.

Ele-ţi vor spune, cu cea mai desăvârşită siguranţă, care sunt faptele care-ar putea să rezulte mâine din sufletul acelei naţiuni. Spune-mi prin urmare ce credinţe ascunzi în sufletul tău, ca să-ţi spun care-i viitorul pe care-l pregăteşti naţiunii tale. Şi între credinţele pe care nu le poţi găzdui în tine e şi aceasta: *credinţa în inutilitatea războiului hrănită cu iluzia unui viitor de pace universală.*

Nimic din cele ce s'au petrecut anul acesta nu-ţi îngăduie să faci loc în sufletul tău gândului că odată şi odată vom ajunge să trăim într'o vreme tihnită de pacifism desăvârşit. Gândiţi-vă la toate câte s'au petrecut în Balcani, gândiţi-vă că Germania şi-a impus în trei ani de-a rândul trei reforme menite să-i sporească puterea militară, gândiţi-vă că toată politica europeană care derivă din existenţa celor două mari grupări politice: Tripla Alianţă şi Tripla Inţelegere, nu urmăreşte altceva decât *să intârzieze*, cu mari sforţări diplomatice, ceasul în care popoarele se vor năpusti unele asupra altora, — şi veţi înţelege că nu ne putem lega ochii cu batista moale a

iluziilor care ademenesc. Fiecare vreme își are disciplina ei, și a te supune acestei discipline e cel dintâi semn prin care se vădește cultura și înțelepciunea unui popor.

* * *

A doua învățătură: Necesitatea aproprierei noastre de popoarele cu care ne învecinăm printr'o adâncă și serioasă cunoaștere a vieții lor naționale.

De sigur, indeferența noastră față de viața națiunilor de lângă noi constitue un păcat național de-o nesfârșită gravitate. Am ținut totdeauna ochii îndreptați spre Apus și-am desprețuit viața Răsăritului, căruia, totuși, i-aparținem și prin trecutul și prin silințele de astăzi care sunt chemate să pregătească viitorul nostru. Eram la o palmă de loc de Balcani, și cu toate astea, nu știam ce realități nouă se mișcă supt faimoasa formulă îmbătrânită a *statului quo*.

Războiul ne-a luat fără de veste. Un singur om ne-a atras din vreme atenția asupra energiilor care se pregăteau în Bulgaria supt egida celui mai metodic și mai agresiv naționalism. Am putea zice: *un naționalism de stat*. Cu câțiva ani înnainte de război, a apărut la noi o carte: *Prin Bulgaria la Constantinopol*, din care cetitorul puteà să vădă că în preajma noastră se pregătește *un suflet național* și că, prin urmare, se pregătește *un război*. Erà o carte cu însemnări de călătorie a profesorului nostru Nicolae Iorga. Vor fi cetit-o mulți, de sigur, dar foarte puțini vor fi știut să înțeleagă *avertismentul* pe care d. Iorga ni-l dăduse scriind acele pagini.

E un mare păcat al nostru că nu avem o literatură de călătorii, din care să putem scoate

necontenit informaţii precise asupra vieţii celorlalte popoare. Nu avem o asemenea literatură şi nici nu mergem s-o căutăm la popoarele care o au. Si, totuşi, sunt atâţia oameni cari, în fiecare an, se desprind din mijlocul nostru şi se duc să cutreiere pământuri streine. Ce lucru frumos ar fi, dacă ei ar căuta să facă din călătoria lor nu numai o călătorie de recreaţie, ci şi o călătorie de studii, dându-ne nouă, celor cari nu ne putem urni din loc, cărţi de informaţie şi de orientare asupra vieţii celorlalte popoare. Boierimea noastră care călătoreşte aşa de des, ar putea să urmeze pilda dată de boerul Constantin Golescu, dela care ne-a rămas o însemnare a călătoriei sale făcută în anii 1824, 1825 şi 1826 şi „cuprinzătoare,—zice el,—de câte oraşe am văzut şi întrânsele orice vrednic de însemnare, cum şi prin sate sau pe drumuri, orice deosebit lucru am văzut. Aşijderea şi deosebirea neamurilor şi a semănăturilor, cum şi apele, şi poştele, şi orice obicei şi faptă bună am văzut, *spre folosul naţiei mele* am însemnat“.

In legătura cu această scădere a noastră s'ar putea spune ceva şi asupra corpului nostru diplomatic. Nu ştim însuşirile după care se recrutează membrii acestui corp, dar cred ni-e permis să spunem că ei ar putea să dea o interpretare mai largă misiunii pe care-o au de îndeplinit, transformându-se în observatori ai vieţii naţionale din ţările în care sunt trimişi şi dând pentru publicul românesc, o literatură de impresii, care să ne ajute în cunoaşterea celorlalte naţiuni. Melchior de Vogüé, având câţiva ani un post diplomatic la Petersburg, a studiat sufletul şi literatura poporului rusesc şi a dat ţării sale, vestita carte, *Le roman russe*, care a deşteptat

pretutindeni interesul și cultul pentru literatura rusească. Poate că apropierea aceasta, săvârșită prin literatură, a adus după ea și o întărire a legăturilor politice dintre cele două țări.

*
* *

Mai sunt apoi, onorat auditor, alte învățături care grupate la un loc, ar trebui să ne dea *a treia învățătură mare*, pe care am putea-o numi: *învățătura desmeticirii noastre naționale.* Un popor se poate desmetici în multe chipuri. Se poate desmeteci prin acțiunea stăruitoare a unei individualități sau a unui grup de individualități; se poate desmeteci prin munca unui șir de generații închinate toate aceluiaș ideal; se poate desmeteci prin comoția violentă a unei revoluții.

Sunt ani de zile de când așteptăm desmetecirea noastră, și mijloacele prin care am fi putut s-o c ă p ă t ă m nu ne-au lipsit. Am avut doar oameni cari au căutat să ne arate drumul cel bun, am avut un ideal, care ar fi putut să ne strângă pe toți în jurul lui, am avut cărți din care să scoatem sufletul de care avem nevoie, am avut un trecut care să ne orienteze, am avut revoluții care ar fi trebuit să ne cumințească. Și, totuși, desmetecirea n'a venit. Ar fi trebuit să ne-o dea primăvara cruntă a anului 1907, și nu ne-a dat-o, pentrucă suntem o nație care uită repede. Evenimente mari trec pe lângă noi fără să fim în stare să utilizăm experiența rămasă depe urma lor. Poate că e scris undeva că desmetecirea noastră nu vom putea-o căpăta decât din mânile unei sguduiri cu mult mai puternice decât sguduirile de până acum. Oricum ar fi, dacă războiul din anul acesta ne-a dat cadri-

laterul fără să ne dea şi desmetecirea din care să rezulte o nouă viaţa *înlăuntru*, atunci, o spunem aici, cu credinţa că exprimăm un mare adevăr: *nu ne-a dat nimic.*

Avem, în istoria modernă, două mari cazuri de desmetecire: la poporul german, dupa înfrângerea dela Iena; la poporul francez, după dezastrul din 1870.

De curând a apărut o carte care coprinde rezultatele unei anchete, pe care un publicist francez, trimis al ziarului *Figaro*, a făcut-o în Germania ca să afle: *Ce gândesc, ce vor şi ce pot Germanii.* Cartea se cheamă: *L'Énigme allemande*, iar autorul e *Georges Bourdon.* Din ea se poate vedea cum Germanii singuri spun, că umilirea suferită în 1806 a hrănit necontenit, timp de 64 de ani, energia poporului german, pregătind astfel revanşa din 1870. „Toată istoria Germaniei moderne, — zice Bourdon, — se desemnează pe pânza întinsă între două date: în trecut 1806, *înfrângerea*; în viitor, ziua biruinţii, *revanşa*“. Şi revanşa a venit. A fost Sedanul.

In epoca aceasta dintre 1806 şi 1870 s'a plămădit, prin literatură şi cultură, formidabila putere a germanismului de astăzi. E tocmai timpul în care Goethe se gândia să întocmească la Weimar un congres al oamenilor de seamă, care să delibereze asupra tot ce ar putea să intereseze cultura germană, «pentruca să strângă în toate chipurile legăturile civilizaţiei şi literaturii germane, singurele prin care mai subzistau ca naţiune».

In 1808, apare *Faust*, ca un triumf al limbii şi al cugetării germane. Vine apoi *Fichte*, care arată că „deosebirea între Prusieni şi între ceilalţi Germani e artificială, fiind întemeiată pe instituţii efemere, iar deosebirea între Germani şi celelalte

popoare e naturală. Ei sunt despărţiţi de acestea tocmai prin ceiace-i uneşte: prin limbă şi prin caracterul naţional".

Şi vine un şir întreg de poeţi militanţi, în frunte cu Arndt, Rückert şi Körner, cari, alături de şcoală şi de armată, au dat poporului lor conştiinţa, energia şi disciplina din care trebuià să rèsulte unitatea politică a naţiunii germane. Nicicând nu s'a putut vedea mai bine, că cel mai mare act politic e să dai ţării tale o literatură militantă în deplină potrivire cu necesităţile ei permanente.

La noi nici astăzi nu se înţelege îndeajuns ce legături pot să existe între literatura pe care şi-o dă un popor şi între acţiunea lui politică. Mai anii trecuţi, d. Aurel Popovici, amestecându-se între polemica dintre cele două ziare de dincolo: «Tribuna» şi «Românul», declară, într'o serie de articole îndreptate împotriva poetului Goga, că politica nu trebue dată pe mâna literaturii. Şi n'aveà dreptate. Cât de mult poate să ajute o literatură în pregătirea unei energii naţionale, ne-o dovedeşte cu prisosinţă poezia germană dintre anii 1806 şi 1870. O spunea şi bătrânul nostru Heliade Rădulescu într'o conferinţă ţinută în Bucureşti în 1867: că în fiecare poezie, şi în fiecare pagină literară trebue să vedem şi un mare act politic, şi poate că, stăpânit prea mult de această convingere, a dat el tineretului de pe atunci cunoscuta îndrumare: Scrieţi, băeţi.

*
* *

Şi în Franţa există dela 1870 încoace, un curent de desmetecire, ceiace înseamnă: un curent de înlăturare a rătăcirilor, un curent de întremare morală, un curent de organizare a energiilor franceze în vederea marelui ceas al revanşei.

Dezastrul din 1870 a dat culturii şi literaturii franceze o nouă orientare, şi astăzi, alături de Franţa generoasă a umanitarismului utopic, alături de Franța simbolismului, pe care-l importă o parte din poeţii noştri, alături de Franţa dezordinii morale, există o *Franță naţionalistă,* o Franță care nu poate să uite teribila rană din 1870, o Franță care înţelege, că o mare biruinţă nu se poate pregăti decât printr'o anumită literatură, printr'o anumită şcoală, și, deci, printr'o anumită politică. Cunosc bine această Franță. O cunosc din cărţile pe care ni le trimite ea însăși şi care la noi nu trezesc niciun răsunet, pentrucă parizienii noştri din Bucureşti s'au deprins să ne vorbească despre o Franță, pe care noi n'o putem iubi și pe care nici Francezii nu pot s-o mai dorească. Citiţi de pildă, cartea lui *Agathon*, apărută chiar anul acesta, *Les jeunes gens d'aujourd'hui*, citiţi cartea, pe care am pomenit-o mai sus, *La Crise française* a lui *André Chéradame*, citiţi cărţile îndreptate înpotriva tiraniei socialiste a lui *Jves Guyot*, citiți cărţile lui *Charles Benoist* din care se desprinde o puternică repulsiune înpotriva actualei vieţi politice din Franţa, citiţi pe *Le Bon* pe *Maurice Barrès* şi pe *Charles Maurras*, şi veţi vedea însivă că Franţa trece astăzi printr'o epocă de desmetecire, printr'o epocă menită să pregătească ordinea aceia morală, din care mâine va putea să rezulte ceasul măreț al revanşei naţionale. De sigur, Franța patriotică, Franţa lui Déroulède din cei dintâi ani de după 1870, când au apărut *Les chants du soldat*, Franţa aceia n'a murit. Am văzut şi acum câteva săptămâni, când, la Champigny, unde sunt îngropaţi soldaţii morţi în 1870, au venit, ca în fiecare an dela 1882 încoace, într'un măreţ pelerinaj patriotic, mii de

Francezi, să asculte cuvântul de luptă al lui Maurice Barrès și să-și aducă aminte că au o Alsacie și o Lorenă. A venit și Déroulède. Fiind bolnav, eră oprit de doctori să părăsească patul, și totuși, a venit. Imbătrânit, cu fața uscată, adus de spate și proptit în cârje, a venit să vorbească poporului francez în numele ideii de revanșă. Apariția lui a fost salutată de imensa mulțime printr'o mută descoperire a capetelor.

A fost acela un spectacol de-o rară frumusețe morală care, în ciuda sterpelor frământări politice menite să răstoarne un guvern, ne îndreptățește să credem că dedesuptul partidelor politice trăește o Franță patriotică, robită de marele vis al revanșei naționale.

*
* *

Desmetecirea aceasta o dorim și pentru noi. Avem și noi, nu revanșa, ci revanșele noastre. Avem nedreptăți care trebuesc plătite și avem visuri care-și așteaptă ceasul împlinirii. Să ne ferească Dumnezeu de dezastrele care cumințesc o națiune, doar am avut războiul lângă noi un an de zile și-am putut citi în cumplita lui desfășurare cea mai frumoasă lecție pe care o poate ceti o națiune.

Din războiul acesta am dori să pornească o epocă de cumințire, o epocă de clarificare a sufletelor noastre.

Vai, sufletul nostru de azi! Un suflet hărțuit în toate părțile, un suflet în care nici o ideie nu se poate statornici, niciun principiu nu-și poate găsi odihna.

Fel de fel de teorii alunecă prin noi, fără ca din trecerea lor să rezulte acea siguranță morală pe care se înnalță cultura, acea dispoziție

de spirit din care derivă eroismul epocilor mari. Sunt ani de zile de când discutăm şi, totuşi, ni-e peste putinţă să trecem dela deliberare la faptă. Pentru noi, toate ideile sunt bune şi toate principiile sunt valabile, şi, cu toate astea, nu cunosc un principiu pentru care noi să ne fi sacrificat. Suntem o generaţie stearpă, şi dacă e vreun gând pe care să-l exprimi însoţindu-l cu o lacrimă, apoi, de sigur, e gândul acesta: mâine, poimâine se duce şi generaţia noastră, fără ca pe urmă-i să rămână o faptă mare.

Câţi dintre noi ar mai putea ţine astăzi în gură vorbele pe care le rostea Nicolae Bălcescu în marea epocă de eroism a anului 1848: *„Vreau sau să mor, sau să fac o faptă mare“?*

De sigur ne lipseşte eroismul. In noi nu există iubire pentru nicio idee, şi nu există entusiasm pentru niciun principiu. Suntem o generaţie cu sufletul uscat, şi a ne desmeteci înseamnă *să găsim principiul conducător, să găsim* adevărul *în jurul căruia să putem mobiliza sufletul unei generaţii întregi.*

Adevărul în politică în cultură şi'n literatura noastră. Căci trebue să existe un adevăr al pământului nostru, un adevăr al societăţii româneşti; şi dacă războiul ne va fi învăţat să ne scuturăm de păcatele noastre, în politică, de rătăcirile noastre, în literatură, de erorile noastre, în cultură; dacă ne va fi învăţat adică să privim în faţă, cu sufletele deschise şi gata de sacrficiu, *adevărul pământului românesc,* atunci războiul ne va fi învăţat un lucru cu mult mai preţios decât teritoriul anexat.

Ne va fi învăţat anume: *cum trebue să fim şi ce trebue să facem.*

